

Acrocephalus

77

ACROCEPHALUS

glasilo Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Ljubljana
journal of Bird watching and bird study association of Slovenia, Ljubljana

ISSN 0351-2851

naslov uredništva address of the editorial office	1000 Ljubljana, Langusova 10
glavni urednik managing editor	Iztok Geister, 6276 Pobegi, Kocjančiči 11
uredniški odbor editorial board	Iztok Geister (oblikovanje in tehnično urejanje, layout & technical editing), Igor Pustovrh (za fotografijo, photography), Slavko Polak (za ilustracije, drawings), Andrej Sovinc (pomočnik glavnega urednika, assistant editor)
uredniški svet editorial council	dr. Boštjan Anko, Janez Gregori, Andrej Hudoklin, dr. Boris Kryštufek, Andrej Sovinc, Dare Sere, dr. Davorin Tome
lektor in prevajalec revised and translated by	Henrik Ciglič
fotoliti photoliths	ATELJE T. Škofja Loka, Stara Loka 68
tisk print	TISKARNA TONE TOMŠIČ Ljubljana, Gregorčičeva 26
cena / price	10 DEM za številko, letna naročnina 30 DEM
naklada / circulation	800 izvodov

DRUŠTVO ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE BIRD WATCHING AND BIRD STUDY ASSOCIATION OF SLOVENIA

naslov / address	1001 Ljubljana, p.p. 2395
društveni prostori uradne ure in srečanja	Ljubljana, Žibertova 1, tel. 061/133 95 16 četrtek med 18. in 20. uro
predsednik president	Andrej Bibič 2000 Maribor, Osojnikova 7 tel. 061/263 340, 061/123 33 88
podpredsednik vicepresident	Franc Bračko 2000 Maribor, Gregorčičeva 27 tel. 062/29 086
tajnik secretary	Borut Mozetič 1000 Ljubljana, Rožna 7 tel. 0609 625 210
žiro račun	50100-620-133-05-1018116-2385287
izvršilni odbor / executive board	A. Bibič, L. Božič, D. Denac, T. Jančar, P. Kmecl, B. Marčeta, T. Mihelič, B. Mozetič, S. Polak, A. Ramšak, B. Rubinič, D. Sere, A. Šorgo, B. Stumberger, T. Thlar, M. Vogrin in častna člana dr. S. D. Matvejev in dr. A. O. Zupančič
letna članarina annual membership subscription	30 DEM za posameznike (10 DEM za učence in študente, 5 DEM za podmladek) in 200 DEM za ustanove
International Girobank	Nova Ljubljanska Banka No. 50100-620-133 27620-99885/0

Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva.

Revijo sofinancira Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije

Sponzor revije je podjetje Mobitel, Ljubljana

Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-226/92 z dne 4.3.1992 sodi revija med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

Ignoranca Birokratskega Aparata (IBA)

Multinacionalna BirdLife International (BLI) je pognala svoj naravovarstveni stroj z vso paro. Pred sedmimi leti je v bliskovitem napadu pregazila Evropo in jo prepredla z mrežo oporišč, OPO imenovanih (OPO = ornitološko pomembno območje). Počasi, a odločno se polasča tudi drugega sveta. Navidez neustavljiva je na svojem pohodu k cilju - zagotoviti obstoj populacij danes živečih vrst ptic. To ni ofenziva z vsemi razpoložljivimi sredstvi. Nasprotno, sredstva so skrbno izbrana, merila za izbor pretanjena. Moderna so in kvantitativna. Morda najpomembnejša dobljena bitka je bila tista, v kateri je BLI-ju uspelo iztisniti iz ornitološko še tako molčečih evropskih držav odločilno priznanje: o številu svojih ptic. In smo vsi priznali, Slovenci po svoji naravi vselej pošteno, a še raje skromno. Malo tudi v strahu, da bi kdo preverjal. Naši južni sosede, naprimer, velikodušno. Od tod naprej je imela znanstvena objektivnost prosto pot. Namesto zamegljenih "eno pomembnejših, eno najjužnejših, eno največjih v tem delu Evrope ..." so nastale pregledne lestvice. Vsak podatek je opremljen s številko in uvrščen v rang. Iz teh rangov je jasno razvidno, kaj je pomembno in kaj ne. Z razmeroma enostavnimi matematičnimi operacijami seštevanja in deljenja so nam dali vedeti: Slovenija je za preživetje ptičjih populacij v Evropi nepomembna. Položite betonsko ploščo čez svojo deželo in nič se ne bo spremenilo, nam govorijo.

S spretnim kombiniranjem kriterijev in kakšnim pogledom čez prste bomo v Sloveniji vendarle zbrali za peščico OPO-jev. S seznama globalno ogroženih bomo lahko pobrali našo edino pravo ENPV (evropsko naravovarstveno pomembno vrsto) prve kategorije, kosca, in na njegov račun predlagali tri do štiri območja. Z malo sreče bomo na Dravi prešteli dovolj prezimovajočih vodnih ptic, da se obdrži status. Tudi Triglavski

narodni park bo lahko ostal OPO, če ne drugače, zaradi značilne avicenoze evrazijskega visokogorskega bioma. Nadalje lahko predlagamo OPO-je za vrste iz nižjih kategorij ENPV (2,3,4). Število takšnih OPO-jev je omejeno z relativno velikostjo ptičjih populacij v Sloveniji. Nekako po kopitu: kolikor odstotkov celotne evropske populacije živi v Sloveniji, toliko OPO-jev lahko predlagamo. Ti morajo biti naša najpomembnejša območja za te vrste. Sedaj se nam nekoliko maščuje skromnost pri ugibanju števila slovenskih ptic. Večine vrst ni v Sloveniji niti za en odstotek. Vrste, ki jih je pri nas teoretično sicer dovolj, imajo skrit nekakšen kavelj 22. So namreč izrazito razpršeno razširjene, tako da jim je z območnim varstvom težko pomagati. Le s težavo bomo zakoličili po eno najpomembnejše gnezdišče postovke, vodomca, vijeglavke, zelene žolne, prosnika ali rjavega srakoperja. V tolažbo so nam lahko vrste ENPV 4. kategorije. Med njimi smemo varovati celo kosa, ščinkavca in zelenca. Še več, BLI nam dovoljuje kar po dve območji za črnoglavko, kmečko lastovko in rdečeglavega kraljička.

Bolj ali manj diskretno so nam visoki možje pri BLI-ju že nekajkrat dali vedeti, da je zanje Slovenija ornitološko nezanimiva. Z izidom publikacije o številu ptic v Evropi je to vsakomur predstavljeno črno na belem. Temu primerno nizko je mednarodno zanimanje za vlaganja v ornitološko-naravovarstvene projekte v Sloveniji. Sodelovanje v veliki mednarodni igri kajpak prinaša določene koristi. Od (zaenkrat le obljubljenih) podpor nacionalni koordinaciji projekta OPO prek tako pomembne publicitete do možnosti uporabe mednarodnih intervencijskih orodij. In še kaj bi se našlo. Zato vsekakor velja sodelovati. Vprašanje je le, s kolikšnim vložkom. V Sloveniji deloma že imamo, deloma pa še moramo definirati lastne naravovar-

stvene cilje in smernice. Te naj nam bo glavno vodilo! Saj želimo ohraniti pestrost v majhnem in ne ogromnih populacij, kakršnih Slovenija tako ali tako ne premore. Ne slepimo se s cararji, komatarji in črnoglavkami. Napak bi bilo s takimi vrstami igrati botra državni naravovarstveni politiki gozdnatih krajin-skih in regijskih parkov. Kajti mi vemo, da so pri nas ogroženi tudi škurh in kozica, brškinja in polojnik, krehelj in sivka, repaljšica in kobiličar, čeprav sezname ENPV pravijo drugače. Te ptice naj bodo naša prva skrb. Našla se bodo stičišča dejansko ogroženih vrst z OPO-ji. Tam bodo OPO-ji v pomoč. Zahtevam po varstvu bodo dali mednarodno težo. In

kot vselej bo dobrodošla argumentacija tista, ki postavlja merila naši evropskosti z izpolnjevanjem mednarodnih dogovorov. OPO-ji so zasnovani kot globalno oz. evropsko pomembni. In država, ki ne varuje svojih OPO-jev, škoduje vsej mednarodni skupnosti. Tega Slovenija gotovo ne bi želela.

Poslanstvo slovenskega nacionalnega koordinatorja je zahtevno in delikatno. Ob čim manjšem birokratskem vložku mora iztisniti iz mednarodnega žaklja OPO kar se da koristnega in pri tem ne zakrivati naših lastnih prednostnih ciljev.

Peter Trontelj

Ignorance of Bureaucratic Apparatus (IBA)

The multinational organization BirdLife International (BLI) has set in motion its conservationist machinery with all its might. Seven years ago it trampled, in a blitz, the entire Europe and spun it with a web of strongholds called IBA's (Important Bird Areas). Slowly, but resolutely, it is now appropriating the rest of the world. The organization seems almost unstoppable in its march towards its goal: to secure the existence of the currently living bird species populations. This, however, is not an offensive with all available means. On the contrary, the means have been chosen with greatest care, and the selection criteria are truly sophisticated. They are modern and quantitative.

Perhaps the most triumphant battle was the one in which the BLI succeeded in squeezing, from the ornithologically most taciturn European countries, that decisive confession: about the numbers of their birds. Everybody conceded. We, the Slovenes, did it honestly, humbly and according to our nature, a little also in fear that somebody might do some

checking up. Our southern neighbours, for example, conceded magnanimously. From here on the way for the scientific objectivity was utterly unhindered.

Instead of those blurred phrases, such as "one of the more important", "one of the southernmost", "one of the greatest in this part of Europe", etc., certain synoptic scales came into force. Every datum is equipped with a number and suitably ranked. From these ranks it is more than evident what is important and what is not. With the aid of relatively simple mathematical operations of adding and dividing they let us know the following: Slovenia is insignificant as far as the survival of bird populations in Europe is concerned. Lay a reinforced concrete floor over your country and nothing will change, they tell us.

With a proficient combination of criteria and perhaps by condoning our shortcomings we will get a handful of IBA's in our country after all. From the list of globally endangered species we will be able to take our only real SPEC 1

species, i.e. the Corn Crane, and propose three to four areas for it. With a little luck we will count enough wintering aquatic birds on the Drava river to retain its threat status. The Triglav National Park will also be allowed to remain an IBA, if not for other reasons then due to the characteristic avicenos of the Eurasian upland biome. Then IBA's for the species from the lower SPEC categories (2,3,4) can be proposed. The number of such IBA's is limited with a relative size of the Slovene bird populations, in accordance with the model that as many IBA's can be proposed as there is the percentage of the entire European population living in our country. These must be our most important areas for these species. Now our modesty in guessing the numbers of our birds is slightly avenging itself on us. In Slovenia, the majority of species do not amount to even a single percent. In the species which in our country theoretically live in sufficient numbers, there is some sort of a hidden Catch 22. As they are distributed distinctly dispersedly, it is of course difficult to protect them in certain areas. With great difficulty we shall mark out a single most important breeding ground for the Kestrel, Kingfisher, Wryneck, Green Woodpecker, Stonechat or Red-backed Shrike. We may find some comfort in SPEC 4 species, among which we can protect even the Blackbird, Chaffinch and Greenfinch. And even more than that, the BLI allows us to have no less than 2 areas each for the Blackcap, Barn Swallow and Firecrest.

More or less discreetly, the big shots at the BLI have let us know a few times that Slovenia is not ornithologically interesting to them. This has been made clear to everybody with the publication of the numbers of birds in Europe. Adequately low is the international interest to invest in our ornithological-conservationist projects. Participation in the great international game yields, of course, certain benefits - from a firm support (only promised so far) in the national coordination of the IBA project, through the very important publicity, to the possibi-

lity of using international interventionist tools. And still more could be found. This is why it is certainly worth taking part. The only question is, how large the investment should be. In Slovenia, we partially already have - and partially still have to define - our own conservationist goals and guidelines. These should be our main guidance, for we wish to conserve diversity of small and in no way huge populations which we, in any case, do not have at all. Let us not delude ourselves with Mistle Thrushes, Ring Ouzels and Blackcaps. It would be wrong to act, with such species, as godfathers to the state conservationist policy of wooded landscape and regional parks, as we know very well that the Curlew and the Snipe, the Fantailed Warbler and the Black-winged Stilt, the Teal and the Pochard, the Whinchat and the Grasshopper Warbler are endangered in our country as well, even though the SPEC lists speak otherwise. These birds will not be our prime concern. For those truly endangered species junctures with IBA's will be found. There the IBA's will be of some help and the requests to protect them will be given international weight. And as always we shall welcome that particular argumentation which stipulates the criteria for our European character with the implementation of international agreements. The IBA's have been conceived as globally important entities. And the country which does not protect its IBA's is detrimental to the entire international community. This is certainly not what Slovenia is longing for.

The mission of the Slovene national coordination is very demanding and delicate. With as small as possible bureaucratic investment it must squeeze as many useful things as possible from the international IBA sack and at the same time ensure that our own preferential aims are not pushed into the background.

Peter Trontelj

Jesenska selitev velikega slavca

Luscinia luscinia prek Slovenije

Autumn migration of the Thrush Nightingale

Luscinia luscinia across Slovenia

Dare ŠERE

Kar 20 let je že minilo od takrat, ko nam je v Sloveniji uspelo prvič v mrežo ujeti velikega slavca *Luscinia luscinia*. Takrat (26. 9. 1976) je bil veliki slavec precejšnja redkost pri nas. Ob intenzivnejšem lovu z mrežami pa je število obročkanih slavcev naraščalo iz leta v leto. Tako smo v obdobju 1976 - 1981 v jesenskem času obročkali že devetnajst (19) osebkov (ŠERE 1981). Do konca leta 1995 pa se je število obročkanih osebkov dvignilo na 138. Vsi ti podatki so iz obdobja jesenske selitve. V zadnjih letih je opazen številčen porast obročkanih velikih slavcev (sl. 2). Ta porast pri nas je treba verjetno pripisati dejstvu, da veliki slavec v skandinavskih in državah gnezdi v vse večjem številu (CRAMP 1988). Izjemi sta leti 1979 in 1982, ko nismo zabeležili niti enega obročkanega osebkov. Na jesenski selitvi se torej veliki slavec pojavlja od konca julija pa do konca septembra (sl. 3).

Veliki slavec se iz severnih in vzhodnih predelov Evrope seli v jugovzhodno Afriko (MOREAU 1972, ZINK 1973) po tako imenovani vzhodnoevropski selitveni poti. Znani so tudi posamezni podatki zunaj te selitvene poti, vendar so redki. Na osnovi naših podatkov je moč sklepati, da se posamezni osebki iz zahodnih predelov gnezditvene razširjenosti selijo tudi prek srednje in južne Evrope v svoja prezimovališča v Afriko.

Naključje je hotelo, da me je danski ornitolog in naš dobri prijatelj Eddie Fritze leta 1991 obvestil, da je v Centru za obročkanje ptic v Moskvi naletel na podatek oziroma najdbo velikega slavca s slovenskim obročkom. Kar nekaj časa je minilo, preden smo prejeli tudi uradne podatke o tem iz Rusije. Najdbe omenjene vrste so precej redke, verjetno tudi zaradi vzhodne selitvene poti (ZINK 1973), ki se verjetno izogne glavnim lokalitetam v

LJUBLJANA	?	05. 09. 88	Sečovelje, SLO (45.28N/13.38E), J. Dolinšek
A 292286	+	21. 07. 89	Soltsy, Novgorod, RUS (58.05N/30.28E), 1808 km

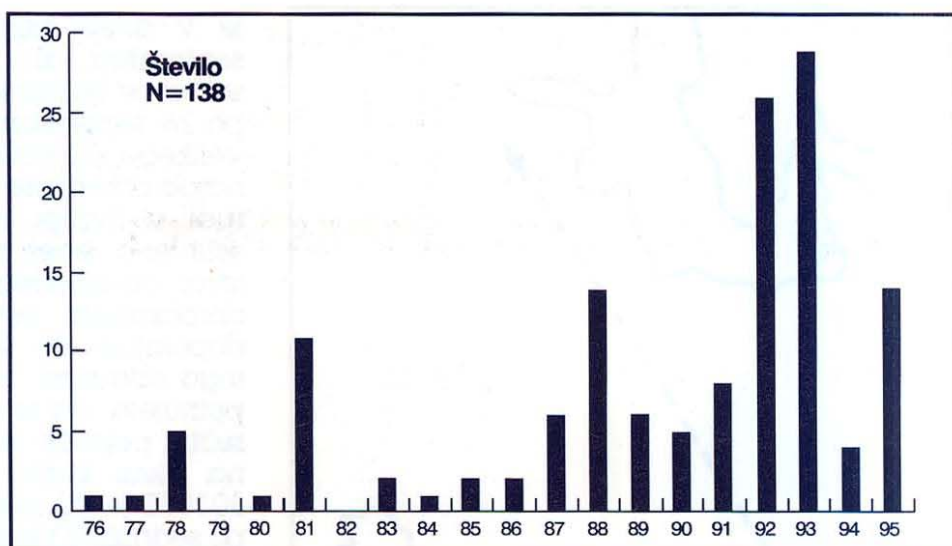

Slika 1: Veliki slavec *Luscinia luscinia* 24. 8. 1993 Parte na Ljubljanskem barju (D. Šere)

Fig. 1: Thrush Nightingale, on August 1993 24th *Luscinia luscinia* at Ljubljansko barje (D. Šere)

Slika 2: Število obročkanih velikih slavcev *Luscinia luscinia* v Sloveniji za obdobje 1976 - 1995

Fig. 2: Number of ringed Thrush Nightingales *Luscinia luscinia* in Slovenia during 1976 - 1995.

Evropi, kjer obročkajo ptice v večjem številu. Ravno zaradi tega je naša najdba pomemben prispevek k poznavanju selitvenih poti omenjene vrste (sl. 4).

Prikazana najdba velikega slavca v Rusiji dokazuje, da verjetno tudi drugi osebk izvirajo iz zahodnih predelov gnezditvene razširjenosti te vrste.

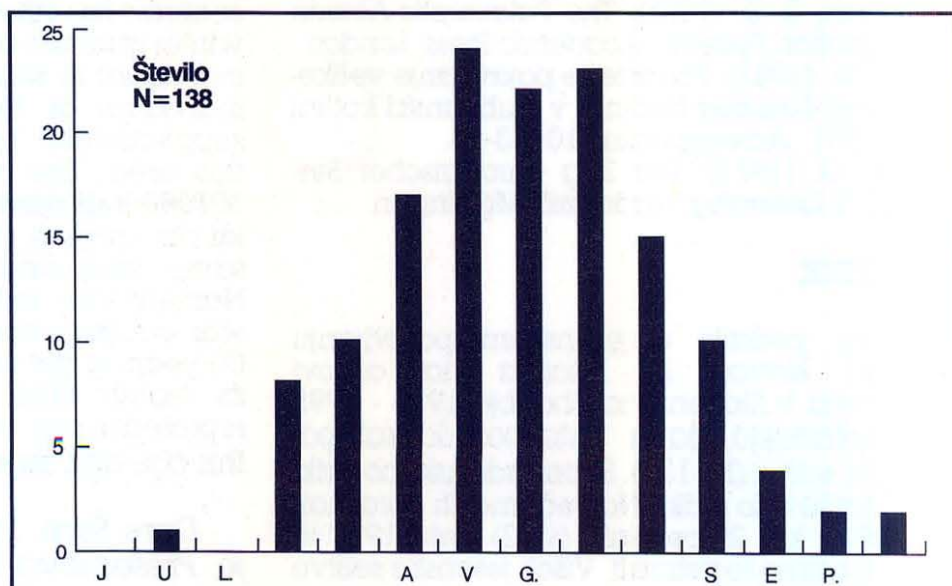
V zadnjih letih pa smo zabeležili tudi dve najdbi, ki dokazujeta, da se na selitvi pri nas obročkani osebk lahko v naslednjem ali kasnejšem letu spet ustavijo na istem kraju. Obe najdbi sta izredno zanimivi zaradi skoraj enakočasnega ponovnega ulova na istem kraju. Najdba A

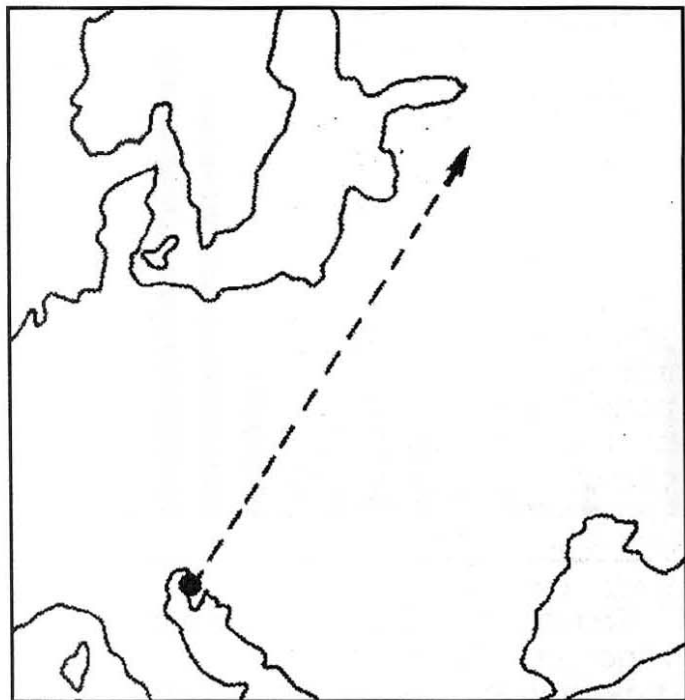
301080 pa ima še časovno oziroma starostno vrednost, saj je bil osebek 03.09.1988 kot prvoleten (1y-Euring koda 3). 03.09.1995, ko je bil vnovič ujet, pa je bil že v osmem (8) koledarskem letu življenja. Od dneva obročkanja do dneva najdbe je v tem primeru minilo natančno sedem (7) let. Najstarejša do sedaj znana starostna najdba velikega slavca na osnovi obročkanja je osem (8) let in enajst (11) mesecev (CRAMP 1988). Tako je bil pri nas obročkani veliki slavec že sedemkrat (7x) v prezimovališčih v jugovzhodni Afriki in je tako med selitvijo in vračanjem preletel najmanj 100.000 km.

LJUBLJANA	3	03. 09. 88	Črna vas, Ljubljansko barje, D.Šere
A 301080	v	03. 09. 95	Črna vas, Ljubljansko barje, S. Kos
LJUBLJANA	3	29. 08. 92	Vrhnika, D. Šere in B. Vidic
A 597900	v	31. 08. 93	Vrhnika, B. Lapanja

Slika 3: Jesenski prelet velikega slavca *Luscinia luscinia* v Sloveniji, prikazan na osnovi obročkanja

Fig. 3: Autumn passage by Thrush Nightingales *Luscinia luscinia* in Slovenia, presented on the basis of ringing.

Slika 4: Smer selitve v Sloveniji obročkanega velikega slavca *Luscinia luscinia*, kasneje najdenega v Rusiji

Fig. 4: Migration direction of a Thrush Nightingale *Luscinia luscinia* ringed in Slovenia and later on recovered in Russia.

ZAHVALA

Za vse te zbrane podatke o velikem slavcu v Sloveniji gre zahvala zunanjim sodelavcem - obročkovalcem Prirodoslovnega muzeja Slovenije, ki so s svojim znanjem pripomogli k novemu spoznanju o selitvi te vrste pri nas.

LITERATURA

CRAMP, S. & SIMMONS, K.E.L. (1988): The Birds of the Western Palearctic. Vol. V. Oxford: Oxford University Press.

MOREAU, E. R. (1972): The Palaearctic-African Bird Migration Systems. Academic Press. London.

SERE, D. (1981): Pogostejše pojavljanje velikega slavca *Luscinia luscinia* v Ljubljanski kotlini v letu 1981. *Acrocephalus* 10: 53-55.

ZINK, G. (1973): Der Zug europäischer Singvogel. 1. Lieferung. Radolfzell-Mggingen.

POVZETEK

Zbrani podatki o jesenskem pojavljanju velikega slavca *L. luscinia* na osnovi obročkanja v Sloveniji za obdobje 1976 - 1995 nam dokazujejo, da je vrsta postala kar pogosta na selitvi (N=138). Spomladanski podatki so za zdaj še zelo redki. Največ smo jih obročkali leta 1993 - kar 29 osebkov (sl. 2). Leta 1979 in 1982 ga nismo registrirali. Višek jesenske selitve

je v drugi polovici avgusta ali v začetku septembra (sl. 3). Prvi osebek na začetku selitve je bil obročkan že 26. julija (1995), zadnji pa 26. septembra (1976). Najdba obročkanega velikega slavca A 292286 v Rusiji je ena redkih najdb omenjene vrste ne samo pri nas, marveč tudi v Evropi (sl. 4) in potrjuje bolj redko selitveno smer proti prezimovališču kot tudi izvor omenjenega osebkov v Rusiji. Podatek o obročkanem osebkov v Sečoveljskih solinah dopolnjuje do sedaj znani seznam ptičev s tega območja. Najdbi A 579900 in A 301080 potrujeta, da se nekateri veliki slavci lahko na selitvi pojavijo skoraj ob enakem času in celo na istem kraju. Veliki slavec z obročkom A 301080 je bil namreč ponovno ujet natančno po sedmih (7) letih na istem kraju. Tako je bil že v osmem (8) koledarskem letu življenja in je ena zelo redkih najdb te starosti in te vrste na osnovi obročkanja.

SUMMARY

The available data on autumn occurrence of the Thrush Nightingale *Luscinia luscinia* on the basis of ringing in Slovenia for the 1976 - 1995 period speak that this species has become fairly numerous in our country during its migration period (N = 138). Spring data, on the other hand, are for the time being still very scarce. The most successful year in this respect was 1993, when 29 individuals were ringed (Fig. 2). In 1979 and 1982 no data were made. The peak of their autumn migration is reached in the second half of August or in early September (Fig. 3). The first individual caught during their migration was ringed on July 26th (1995), the last one on September 26th (1976). The recovery of the ringed Thrush Nightingale A 292286 in Russia is one of the very rare recoveries of this species not only in our country but also in Europe as a whole (Fig. 4) and confirms its rather rare migration direction to its winter quarters and the origin of the mentioned individual in Russia. The datum on the ringed individual at the Sečovlje Salina has been supplemented by the existing list of birds of this area. The recoveries A 579900 and A 301080 indicative that some Thrush Nightingales can appear, during migration, at almost the same time and even in the same place. Namely, the individual numbered A 301080 was caught once again precisely after seven (7) years in the very same place. It was thus in its eighth (8th) calendar year of life and represents one of the very rare recoveries of this age and species on the basis of ringing.

Dare Šere, Prirodoslovni muzej Slovenije, Prešernova 20, SI-1000 LJUBLJANA

Labodi grbci *Cygnus olor* na reki Krki Mute Swans *Cygnus olor* on the Krka river

Andrej HUDOKLIN

UVOD

Populacija labodov ob odsotnosti naravnih tekmecev in plenilcev raste. Labodi so postali svojevrsten zaščitni znak reke Krke, obenem pa je vse več pritožb zaradi uničevnja brežin in škode na obrežnih poljih, medtem ko jih ribiči obtožujejo, da uničujejo ribje mladice.

Naloge smo se lotili z namenom, da bi ovrednotili populacijo, ugotovili značilnosti njene sezonske dinamike ter pripravili smernice za gospodarjenje s to napol udomačeno vrsto.

Labodi so bili na reko Krko umetno naseljeni. Kot se spomni dolgoletni skrbnik labodov gospod Franc Kim iz Hotela grad Otočec, je bil pobudnik naselitve eden njihovih stalnih gostov iz Švice. Kljub velikim težavam je takratnemu direktorju gospodu Lampretu uspelo pridobiti potrebna dovoljenja za uvoz, in 16. junija 1968 sta bila iz Švice pripeljana na Otočec dva para labodov.

Na reki Krki je za labode zanimiv srednji in spodnji tek - od Soteske do izliva v Sarvo pri Čatežu. Krka ima na tem delu značaj ravninske reke, strmec je razmero-

ma majhen, dodatno ga umirjajo številni jezovi. Za reko je značilno, da je narava tod dobro ohranjena. Dno je razgibano, ponekje peščeno, muljnato ali strukturirano z lehnjakom. V reki se predvsem v okolici Otočca, Cerkelj in Krške vasi pojavljajo tudi manjši otoki. Pestrost biotopskih razmer je tudi razlog za veliko pestrost vodnih rastlin in živalskih vrst.

Za reko je značilna tudi bogata obrežna vegetacija, ki jo gradi pestra kombinacija drevesnih in grmovnih vrst. Reko obdaja širok pas poplavnih travnikov, redkeje njiv, na posameznih odsekih pa tudi gozd.

Krka je pod Novim mestom uvrščena v drugi do tretji kakovostni razred, kritično onesnaženi so tudi nekateri pritoki: Toplica, Kobila in Velikovaški potok, kar je še zlasti kritično v času poletnih nizkih vodnih stanj, ko reka tudi zacveti.

METODA DELA

Terensko delo je obsegalo večkratni kvantitativni popis labodov in njihovo obročkanje.

Glede na velikost ptic ter obvladljivost in preglednost terena smo se odločili za

Slika 1: Leta 1993 je imel par labodov grbcev na Otočcu 9 mladičev (M. Vesel)

Fig. 1: In 1993, a pair of Mute Swans reared 9 young at Otočec (M. Vesel)

metodo popolnega preštevanja. Štetje smo opravljali enkrat mesečno na relaciji od Soteske do Krške vasi. Pot obhoda in opazovalne točke so bile ustaljene. Večji del reke je dobro viden iz avtomobila, druge odseke pa smo prehodili. Opazovanja so bila opravljena v dopoldanskem

času. Opazovali smo z daljnogledom in teleskopom.

Občasno smo posamezne osebkke tudi obročkali. S hranjenjem smo jih zvabili na kopno, kjer smo jih zadržali in na nogo namestili aluminijast obroček z imenom obročkovalca in ustrezno številko.

REZULTATI

kraj/čas	2.2.	20.7.	7.9.	19.9.	30.10	22.11.	21.12	13.1.	18.1.	18.2.	19.3.	17.4.	28.5	30.6	26.7	1.9.
Rumanja vas					2				4		3					
Zalog				5	3(1)	3	10(3)	23(1)		7(2)	7	3				
Srebnice	2	2	2			5(3)	10(1)		20(2)	2	2		1	2	2	
Mačkovec						15					1					
Lešnica	6															
Otočec - vas	2		5	1			11		2		4	3(1)		10	2	
Otočec - grad	5	18(9)	4	10(5)	2	6(4)	9		5(1)	5	2	4	22(6)	18(6)	8(6)	8(6)
Struga	4			2						19(3)			7(5)	7(5)	7	8
Kronovo	2					4(2)			1			3(1)		7		
Bela cerkev						3					2	3	2			8
Draga			5(3)		3	7					16(5)	1		4		
Dobrava	32						17(4)	6				1		1		
Čučja mlaka											7	9(8)				
Mršeča vas				4						3	2	12(2)				
Malence	5			2						2	2	3(1)	2	2	2	
Kostanjevica					8(4)	5(1)	2				1		1			
Karlče					9	7					8(2)		2	2		
Podbočje		41	27		3		3(1)			4	4	2	1	3	17	24
Mraševo	1															
Pristava											2					
Gazice				2	18	7(1)				1		2	8(4)	3(1)		
Bušeča vas											2			5(3)		
Cerklje					6(4)	2						2	1			
Račja vas		2								3		1				
Boršt			4	2	2	2	2			1		1	1	2	2	2
Malence					4						4(1)		1			
Krška vas	4	4			2	5	3	3	3		3(1)	1		2		
skupaj	63	67(9)	50(3)	27(5)	60(9)	71(11)	67(9)	32(1)	34(3)	47(5)	72(9)	48(13)	52(15)	58(15)	40(6)	50(6)

Legenda: v oklepaju je označeno število mladičev

Key: Numbers in brackets indicate the young

Tabela 1: Rezultati opazovanj po posameznih lokalitetah

Table 1: Results of the observation as per separate location

RAZPRAVA

Ocena številčnosti

V času od 20. julija 1995 do 1. septembra 1996 je bilo opravljenih 16 opazovanj, praviloma enkrat na mesec. Predhodno je bilo 2. februarja 1995 tudi zimsko štetje. Rezultati opazovanj labodov po posameznih lokalitetah so predstavljeni v tabeli 1.

Celoletno spremljanje labodov grbcev na reki Krki je pokazalo, da se je njihovo število prek leta stalno spreminjalo. Število je nihalo v razponu med 27 in 72 osebki, povprečno pa je bilo zabeleženih 52 osebkov. Populacija je bila največja na začetku oziroma koncu zime (november - 71 osebkov, marec - 72 osebkov), januarja pa je bil zabeležen občuten padec števila (32 in 34 osebkov). Najmanjše število labodov je bilo registrirano septembra - 27 osebkov, najbolj številčno stabilna populacija pa od aprila do septembra, to je v času gnezdenja.

Razmeroma velikih številčnih nihanj populacije v času opazovanja ni mogoče natančno obrazložiti. Na oceno številčnosti nedvomno vplivajo napake pri štetju ter migracije labodov. Številčne ocene populacije ob posameznih opazovanjih ne pomenijo absolutnih vrednosti, saj labodov v celoti vendarle ni mogoče prešteti. Dejstvo je, da celotne reke ob obhodihi ni bilo mogoče pregledati. Posamezni odseki so bili slabše pregledni

zaradi močne obrežne zarasti in otokov. Upoštevati je treba tudi, da so labodi razmeroma hitro gibljejo, da večkrat posedajo na obrežjih, se prehranjujejo v plitvinah med vegetacijo ali pa so v preletu.

Podatkov o pojavljanju labodov pred njihovo naselitvijo leta 1968 ni. Po pripovedi gospoda Kirna je populacija po naselitvi razmeroma hitro naraščala, saj je prvo gnezdo nastalo že naslednje leto. Število je postopno raslo, ob odhodu v pokoj leta 1983 pa je na Krki naštel 51 labodov.

Glede na oceno g. Kirna se številčnost po letu 1983 ni bistveno spremenila oziroma je ostala na istem nivoju. Kaj se pravzaprav dogaja s populacijo labodov, bi glede na podatke enoletnega opazovanja težko presodili. Na vprašanje, kakšne so tendence populacije, lahko odgovorimo le s stalnim spremljanjem. Opazovanje sezonske dinamike populacije labodov na reki Krki potrjuje, da se številčnost populacije stalno spreminja tudi zaradi migracij labodov. To potrjujejo najdbe obročkanih labodov z Blejskega jezera oziroma Krke, ki so bili najdeni na Krki oziroma Ljubljani.

Razširjenost

Opazovanja so pokazala, da se labodi na reki Krki zadržujejo v srednjem in spodnjem teku, to je med Sotesko in

Slika 2: Skupina labodov grbcev med prezimovanjem na Krki pri Lešnici, marec 1996 (A. Hudoklin)

Fig. 2: A group of Mute Swans while wintering on The Krka river at Lešnica, March 1996 (A. Hudoklin)

izlivom v reko Savo. Najpogosteje so bili opaženi na odsekih z mirno vodo in razmeroma plitvim dnom, ki so seveda tudi najugodnejši s stališča prehranjevanja.

Labodi so bili najpogosteje opazovani na naslednjih odsekih:

- Zalog - Srebrniče / poplavni travniki ob izlivu Temenice / Otočec - Struga / Kostanjevica - Karlče / Podbočje / okljuk Gazice / Krška vas

Značilnost sezonske razširjenosti

Distribucija labodov vzdolž reke se je v teku leta spreminjala. Opazne so razlike med gnezditvenim obdobjem, golitvijo in prezimovanjem. Večje število labodov je bilo zabeleženo od oktobra do marca, to je v času prezimovanja, ko populacijo obogatijo labodi iz severne Evrope.

V času prezimovanja se združujejo v večje jate, ki pa niso stacionarne. Za to obdobje je značilno razmeroma pogosto preletavanje vzdolž reke. V zimi 1995/96 se je daljše obdobje na odseku pri Zalogu zadrževala jata 20 labodov, med katerimi je bil vsaj eden zanesljivo iz Madžarske (obroček); 3. marca pa je bila opazovana jata 38 osebkov pri Lešnici.

Za gnezditveno obdobje, ki poteka nekako od marca do maja, je značilna večja stopnja teritorialnosti. Poleg petih gnezdečih parov se je teritorialno vedlo še

nekaj posameznih parov (Boršt, Malence), druge pa bi lahko opredelili kot spolno nezrele in klataže.

V času golitve oziroma menjave perja labodi ne morejo leteti, zato si poiščejo varna mesta, kjer se običajno združujejo v večje skupine. Kot je bilo videti v letih 1995 in 1996, sta bili aktualni dve golišči: širša okolica Otočca in odsek pri Podbočju. Tako se je leta 1995 pri Podbočju v času od konca julija do začetka septembra zadrževalo 41 labodov, letos pa 24.

Gnezdenje

V letu 1995 smo zabeležili 15 mladičev pri petih parih. Neuspešno je bilo le gnezdenje pri Malencah. Vsa gnezda so bila na otokih. Z izjemo para, ki je gnezdil na Otočcu, so bili pari z mladiči nezaupljivi in plašni, zato smo jih ob obhodih tudi težje registrirali.

lokacija gnezda nest locality	pozicija gnezda position of nest	izvaljeni mladiči hatched young
Otočec	otok / islet	6
Struga	otok / islet	5
Malence, Cizelj	otok / islet	0
Gazice	otok / islet	1
Gazice	otok / islet	3
skupaj / total		15

Tabela 2: Gnezdenje na Krki v letu 1995
Table 2: Breeding on the Krka river in 1995

Slika 3: V "labodjem redu" s koruzne njive ob Krki pri Dobravi, februar 1995 (A. Hudoklin)

Fig. 3: Mute Swans walking in a single file from a maize field along the Krka river at Dobrava, February 1995 (A. Hudoklin)

Največ mladičev je imel par na Otočcu - 6, v letu 1993 pa je imel isti par devet mladičev (par je obročkan). Dva njuna letošnja mladiča sta albina.

Obročkanje - migracije

Da bi dobili vpogled v migracije labodov, smo se odločili, da poskusimo obročkati čimveč labodov in da zberemo vse do sedaj znane podatke o obročkanih labodih z reke Krke.

V času opazovanja nam je uspelo obročkati 6 labodov, ki nosijo naslednje številke:

7023, 7034, 14001, 14003, 16083, 16084.

Drugi obročkani labodi na reki Krki:

- 11069, samica, obročkana 6.8.1994 na Otočcu (Dolinšek); opazovana 18.1.1996 na Otočcu (Šere in Hudoklin), kjer se stalno zadržuje. Letos sta imela 6 mladičev.

- 11070, samec, obročkan 30.7.1994 na Otočcu (J. Dolinšek); 14.1.1994 opazovan na Ljubljani, Na Spici (Magajna in #38; Šere).

Najdbe obročkanih labodov na reki Krki:

- 11068, samec, obročkan 15.7.1994 na Blejskem jezeru (Dolinšek); 22.11. 1995 najden na Otočcu (Šere in Hudoklin); je partner obročkane samice št. 11069.

- AH 90, labod z madžarskim obročkom, opažen 21. december 1995 na Krki pri Srebničah, kjer se je zadrževal na poplavinah travnikov ob izlivu reke Temenice do konca januarja 1996. Obročkani labod je bil stalno v jati desetih labodov, ki so se tudi pogosto spreletavali, zato predpostavljamo, da so bili vsi madžarskega izvora. Najdba je bila posredovana na Madžarsko, vendar povratnega podatka še ni.

Najdbe obročkanih labodov na reki Krki potrjujejo, da so za labode značilne sezonske migracije, ki potekajo v regionalnem kot tudi evropskem merilu. Tako

prihaja tudi do genetske osvežitve antropogeno naseljene krške populacije labodov.

Naravovarstvena ocena

Labodi niso uvrščeni na rdeči seznam ogroženih vrst ptic. V Sloveniji je v zadnjem obdobju zaznavna porast populacije labodov. S stališča varstva narave so preštevilčne jate lahko za vodni biotop moteče zaradi:

- prekmernega onesnaženja vode z iztrebki,
- uničevanja vodnega rastlinstva,
- teptanja obrežne vegetacije in bližnjih njiv,
- medvrstne napadalnosti.

Sedanja številčnost labodov na reki Krki s tega vidika ni kritična. Do večje koncentracije labodov prihaja le občasno, predvsem v času prezimovanja na različnih odsekih reke. Tudi na območju Otočca ne moremo govoriti o pretirani gostoti labodov. V teku opazovanj se je tu redno zadrževala le ena družina s šestimi mladiči, ki so bili manj plašni in zato privlačni za obiskovalce.

Ob reki Krki so labodi občasno moteči zaradi svojih pohodov na bližnje njive, kjer delajo škodo, zato ponekje postavljajo stražila, s katerimi jih želijo odvrti. Pri tožbe je bilo slišati tudi s strani ribičev, ki sicer neupravičeno trdijo, da uničujejo ribji zarod.

Do danes po naselitvi ni bilo nikakršnih gojitvenih - regulativnih ukrepov. Izjema je bil manjši odlov za ljubljanski živalski vrt.

Ocenjujemo, da je današnja populacija labodov še uravnotežena z naravnimi razmerami in da v odnosu do naravnega okolja še niso destruktivni. V prihodnje jih bo treba redno spremljati in se v primeru kritičnega porasta populacije odločiti tudi za gojitvene ukrepe.

SKLEPI

Cilj naloge je bilo ovrednotenje populacije labodov na reki Krki in ugotoviti značilnosti njene sezonske dinamike.

V času od 20. julija 1995 do 1. septembra 1996 je bilo opravljenih 16 opazovanj. Število je nihalo v razponu med 27 in 72 osebki, povprečno je bilo zabeleženih 52 osebkov.

Labodi se na reki Krki zadržujejo v srednjem in spodnjem teku. Najpogosteje so bili opaženi na odsekih z mirno vodo in razmeroma plitvim dnom, ki so seveda tudi najugodnejši s stališča prehranjevanja.

Distribucija labodov vzdolž reke se je v teku leta spreminjala. Opazne so razlike med gnezditvenim obdobjem, golitvijo in prezimovanjem.

V času prezimovanja se združujejo v večje jate, ki pa niso stacionarne. Za to obdobje je značilno razmeroma pogosto preletavanje vzdolž reke.

Za gnezditveno obdobje, ki poteka nekako od marca do maja, je značilna večja stopnja teritorialnosti. Gnezdlilo je pet parov, izvaljenih pa je bilo 15 mladičev.

V začetku golitve, konec julija, so se labodi začeli združevati. Kot je bilo videti v lanskem in letošnjem letu, sta aktualni dve golišči na Otočcu in pri Podbočju.

Najdbe obročkanih labodov na reki Krki potrjujejo, da so za labode značilne sezonske migracije, ki potekajo v regionalnem kot tudi evropskem merilu. Tako prihaja tudi do genetske osvežitve antropogeno naseljene krške populacije labodov.

Ocenjujemo, da je današnja populacija labodov še uravnovežena z naravnimi razmerami in da labodi v razmerju do naravnega okolja še niso destruktivni.

ZAHVALA

Raziskava populacije labodov se vključuje v program inventarizacije favne reke Krke, ki jo vodi Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto. Izvedbo raziskovalne naloge je omogočila Mestna občina Novo mesto v okviru raziskovalnega programa v letu 1995. Terensko delo je potekalo v sodelovanju s sodelavcem Prirodoslovnega muzeja Slovenije, Daretom Šeretom.

Za sodelovanje in pomoč pri nastajanju naloge se vsem prisrčno zahvaljujem.

POVZETEK

Z nalogo so bile ovrednotene značilnosti populacije labodov na reki Krki, ki so bili leta 1968 naseljeni na Otočcu. V času od 20. julija 1995 do 1. septembra 1996 je bilo opravljenih 16 opazovanj, ki so pokazala, da populacija v teku leta niha v razponu med 27 in 72 osebki. Na reki Krki se labodi zadržujejo v njenem srednjem in spodnjem teku, na odsekih z mirno vodo in razmeroma plitvim dnom. Distribucija labodov vzdolž reke se je v teku leta spreminjala. Opazne so bile razlike med gnezditvenim obdobjem, golitvijo in prezimovanjem. Za labode so značilne sezonske migracije, ki potekajo v regionalnem kot tudi evropskem merilu. Današnja populacija labodov na reki Krki je še uravnovežena z naravnimi razmerami.

SUMMARY

The aim of this research project was to evaluate the population of Mute Swans which today inhabit the Krka river but were introduced to it at Otočec in 1968. From July 20th 1995 to September 1st 1996, 16 observations were made which showed that their population oscillated during the year from 27 to 72 individuals. On the Krka river the swans inhabit its middle and lower reaches, particularly the sections with slow-moving and relatively shallow water. In the course of the year, their distribution along the water varied a great deal. Particularly noticeable were the differences between the breeding season, moulting and wintering. Characteristic are seasonal migrations which take place on the regional as well as European levels. The present-day population of Mute Swans on the Krka river is still in balance with natural conditions existing there.

Andrej Hudoklin
Ob Sušici 15, 8350 Dolenjske Toplice

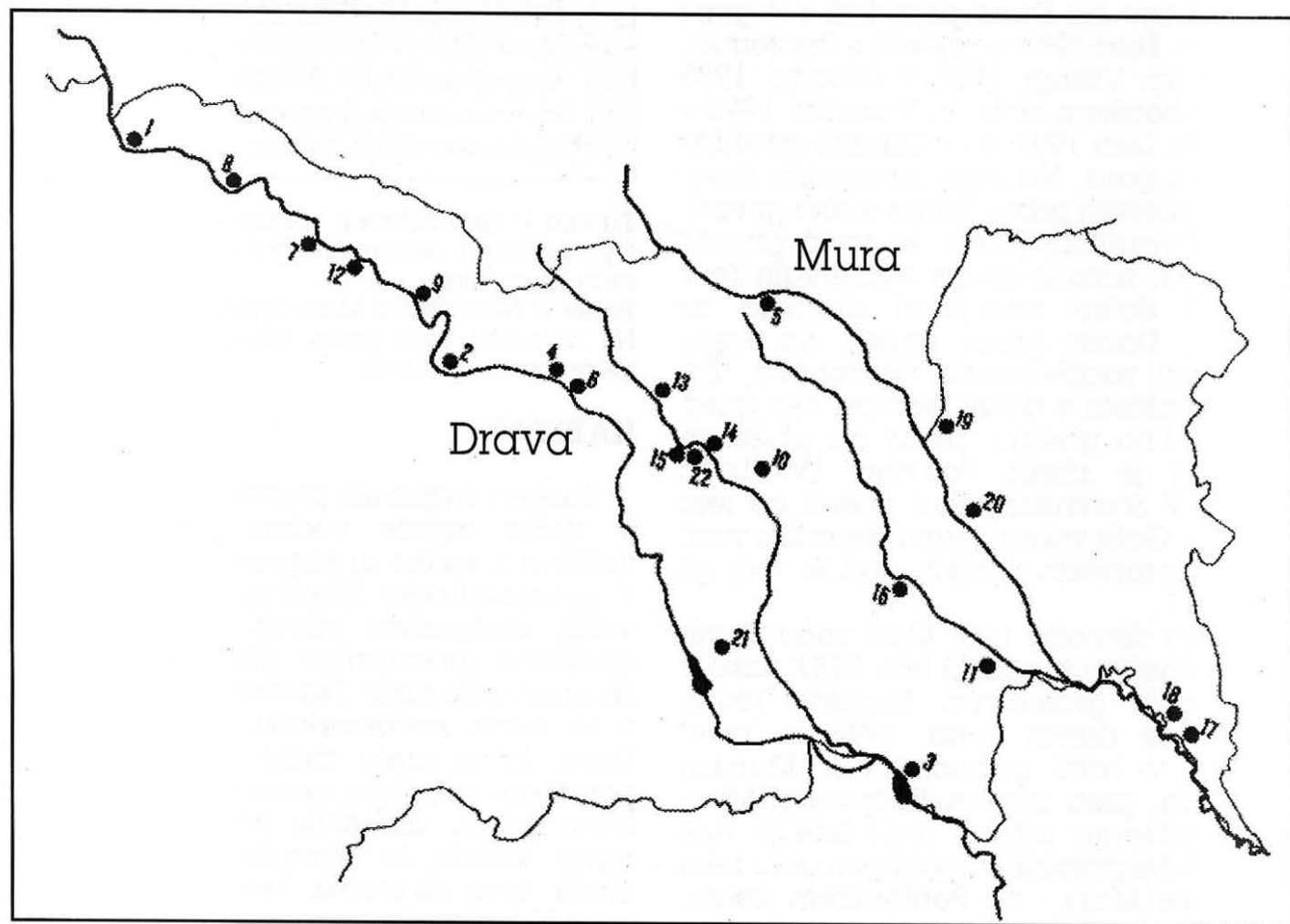
Razširjenost laboda grbca *Cygnus olor* v severovzhodni Sloveniji

Distribution of the Mute Swan *Cygnus olor* in NE Slovenia

Franc BRAČKO

Ni veliko ptic, ki bi bile tako pozornost vzbujajoče v svoji beli pernatih opravi in nenazadnje tudi zaradi svoje velikosti, kot je labod grbec. V severovzhodni Sloveniji ga vse pogosteje srečujemo na vodnih objektih antropogenega nastanka, pa tudi naravnih stoječih vodišč se ne izogiba. V šestdesetih in sedemdesetih letih so ga umetno naselili kot parkovno ptico na

ribnike v mariborskem Mestnem parku. Kasneje so posamezni mladi osebki "pobegnili" in se naselili na Dravi, vendar ti labodi grbci niso edini predniki sedanje dokaj številne populacije v severovzhodni Sloveniji, ki še vedno narašča. Večkrat je kljub pristrženim perutim težko ugotoviti, ali gre za podivjane in v tem smislu avtohtone priseljence ali le prinešene

Slika 1: Gnezditvena razširjenost laboda grbca *Cygnus olor* v severovzhodni Sloveniji od 1981 - 1996. Točke ponazarjajo gnezdeče pare, številke vrstni red gnezditvenih lokalitet (glej tabelo 1)
Fig. 1: Breeding distribution of Mute Swan *Cygnus olor* in NE Slovenia from 1981 to 1996, with dots representing breeding pairs, and numbers the order in which nest sites followed each other in that period (see Table 1).

naseljence (GEISTER 1995). Na osnovi lastnih opazovanj bi si dovolil trditi, da večina labodov grbcev na tem območju izvirno pripada prosto živeči populaciji.

KOLONIZACIJA

Prvi podatek o gnezdenju laboda grbca zunaj umetno naseljenih parkovnih območij je z Dravograjskega jezera, ko je leta 1981 prvič speljal dva mladiča (VREŠ, VRHOVNIK 1984). Od takrat dalje redno gnezdi na Dravograjskem jezeru, na katerem je tudi največje trstišče v severovzhodni Sloveniji. Leta 1984 je gnezdil že v trstišču Ormoškega jezera, odrasel par grbcev sem tega leta opazoval tudi v Selnici ob Dravi, a kot kaže, je gnezdo kasneje propadlo. Naslednja leta so se pari grbcev na Dravi pojavljali kot gobe po dežju. Leta 1985 je gnezdil v Bresternici, 1986 v Sp. Vižingi, 1987 v Ožbaltu, 1988 na Mariborskem otoku in Vuzenici, 1990 v Podvelki. Leta 1991 sta v Ožbaltu gnezdila celo dva para. Na vseh omenjenih dravskih lokalitetah grbec danes redno gnezdi.

Na Perniškem jezeru je prvič gnezdil leta 1993, nato je druge zadrževalnike v Pesniški dolini naseljeval drugega za drugim. Danes grbec gnezdi na vseh, razen na zadrževalniku Radehova. Zadnja lokaliteta v dolini Pesnice, kjer gnezdi, in edino gnezdo grbca na ptujskem območju je ribnik Podvinci (V. Lašič ustno). V Ščavniški dolini gnezdi od leta 1993 na Gajševskem jezeru, nekoliko proč - na Ljutomerskih ribnikih - pa že vsaj od leta 1991.

Mejno območje reke Mure med Slovenijo in Avstrijo je naselil leta 1987, tako v večji zaliti gramoznici Konjišče redno gnezdi še danes. Leta 1994 je prvič gnezdil v zaliti gramoznici v Murskih Petrovcih, pred izlivom Kučnice v Muro (B. Štumberger ustno). Tega leta je tudi prvič pričel gnezditi v spodnjem delu teka slovenske Mure - na Petišovskem jezeru, zaliti gramoznici, povezani z mursko mrtvico. Se istega leta sem drugi gnezdeči par odkril nedaleč stran, na murski mrtvici ob veliki zaliti gramoznici Petišovci. Na obeh lokalitetah je grbec gnezdil tudi v naslednjih dveh letih.

Lokaliteta	Leto
1. Dravograjsko jezero (Drava)	1981
2. Selnica ob Dravi (Drava)	1984
3. Ormoško jezero (Drava)	1984
4. Bresternica (Drava)	1986
5. Konjišče-gramoznica (Mura)	1987
6. Mariborski otok (Drava)	1988
7. Spodnja Vižinga (Drava)	1989
8. Vuzenica (Drava)	1990
9. Ožbalt (Drava)	1991
10. Gradiško jezero (Pesnica)	1991
11. Ljutomerski ribniki (Ščavnica)	1991
12. Podvelka (Drava)	1993
13. Perniško jezero (Pesnica)	1993
14. Komarnik (Pesnica)	1993
15. Pristava, ribnik (Pesnica)	1994
16. Gajševsko jezero (Ščavnica)	1994
17. Petišovsko jezero (Mura)	1994
18. Petišovci-gramoznica (Mura)	1994
19. Murski Petrovci-gramoznica (Kučnica)	1994
20. Krog-gramoznica (Mura)	1995
21. Podvinci-ribnik (Pesnica)	1995
22. Hrastovec-ribnik (Pesnica)	1996

Tabela 1: Gnezditvene lokalitete laboda grbca *Cygnus olor* v severovzhodni Sloveniji z letnico prve gnezditve

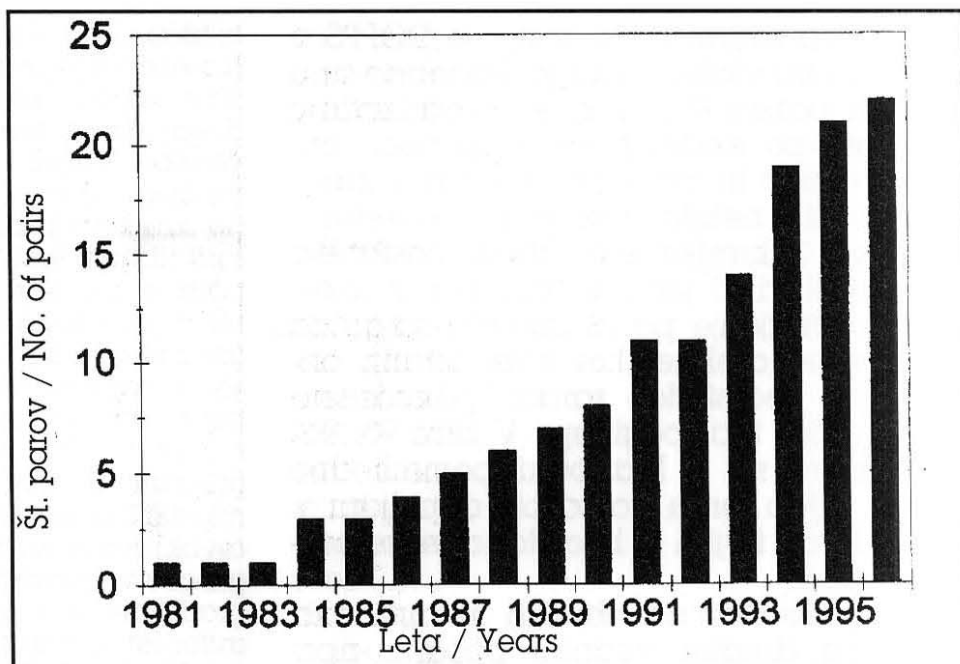
Table 1: Nest sites of Mute Swan *Cygnus olor* in NE Slovenia with years when the bird bred there for the first time.

HABITAT

Tipičen življenjski prostor laboda grbca je večja stoječa vodna površina, poraščena z vodno in plavajočo vegetacijo. V severovzhodni Sloveniji so to različno veliki ekstenzivni ribniki oz. zalite in opuščene gramoznice, glinokopi ipd., ki jih upravljajo ribiči. Naslednji vodni objekti so rečni zadrževalniki, zlasti na reki Dravi, ki so razen trstišč običajno manj poraščeni z vodnim rastlinjem. Toda kljub temu grbcu zadostuje za gnezditve in vzrejo zaroda že skromno poraščen zalivček, breg ali otoček. Leta 1994 je grbec gnezdil kar pod okrasnim grmom ob robu pločnika na mariborskem Lentu. Seveda je gnezdo propadlo, ker so gnezdilca nenehno vznemirjali radovedni sprehajalci. Na slovenski reki Dravi je danes kar devet vodnih zadrževalnikov in razen na

Slika 2: Število gnezdečih parov laboda grbca *Cygnus olor* v severovzhodni Sloveniji

Fig.2: Numbers of breeding pairs of Mute Swan *Cygnus olor* in NE Slovenia.

Ptujskem jezeru grbec gnezdi prav na vseh.

Vodni zadrževalniki v Pesniški dolini, ki jih je pet, so namenjeni tudi ribogojstvu. Bolj ali manj so poraščeni z različno vodno vegetacijo, zlasti rogozom. Tako so idealen življenjski prostor in jih je grbec skoraj v celoti naselil.

Po svojem nastanku povsem naravni življenjski prostor, ki ga je labod grbec naselil šele v letu 1994, so rečne mrtvice na Muri (BRAČKO 1996). Ker potrebuje veliko prostora, zlasti za vzlet, je naselil bujno poraščene mrtvice v okolici Petišovcev, ki so bolj odprte. Prav gotovo pa so ga privabila vodna okna zalite gramozne jame, velike gramoznice v Petišovcih.

KOMENTAR

Ob tej priložnosti je treba povedati, da je zmotno mišljenje nekaterih ljudi, ki trdijo, da se je grbec razširil na vodne objekte izključno iz umetno naseljenih parkovnih prostorov. Da teza ne drži, priča hitrost naseljevanja novih lokalitet, saj je v desetih letih naselil celotno slovensko Dravo, po letu 1990 pa tudi Pesniško dolino in dolino Mure (slika 1). Ker pri reprodukciji grbec ni posebno uspešen in tudi spolno dozori šele v četrtem letu starosti, so gnezdeči pari lahko le prišleki od drugod. To potrjujejo

tudi v tujini obročkani osebki. Za naselitev so prav gotovo igrali pomembno vlogo novi vodni objekti antropogenega nastanka, ki so se sčasoma zarasli z vodnim rastlinjem in dobesedno privabljajo grbce. Zanimivo, da v celjski regiji gnezditve grbca doslej še ni ugotovljena, občasno se pojavljajo posamezni osebki ali pari (M. Vogrin ustno).

Na večini zasadenih lokalitet danes redno gnezdi. Z rastjo gradbene konjunktura (graditev cest) bo novih vodnih objektov, zlasti zalitih gramoznic, očitno še več. Zato lahko pričakujemo nadaljnje širjenje gnezditvenega areala in rast populacije grbca v severovzhodni Sloveniji. Na vodnih objektih tudi številno prezimuje. Po podatkih ZOAS (SOVINC 1994) v Sloveniji prezimuje med 400 in 600 grbcev, največ na reki Dravi (okoli 250), ki redko v celoti zamrzne. Druge vodne objekte zapusti brž zatem, ko jih prekrije ledena površina. Zadnja leta vse številneje prezimuje tudi na reki Muri (BRAČKO 1996). Največji prezimovalni skupini se zbereta prav gotovo na Lentu v Mariboru in pri gostilni "Ribič" na Ptuj, kjer grbce redno krmijo. Tako se na posameznem prezimovališču zbere tudi do 60 grbcev.

Labod grbec v Sloveniji ni ogrožena vrsta, kar kaže tudi trend rasti populacije (slika 2). Včasih ga preganjajo ribiči, zadnji tak primer je z ribnikov pri gradu Hrastovec, ko je leta 1996 ribič uničil leglo.

Ker gre za zavarovano vrsto, je DOPPS v tem primeru vložilo ovadbo. Podobno smo ukrepali pozimi 95/96, ko je bil na Lentu v Mariboru po sledovih sodeč ponoči ubit labod grbec in odpeljan neznano kam. Verjetno si je nekdo privoščil prepovedano pečenko. S krmljenjem labodi postanejo zelo zaupljivi in jedo včasih kar iz roke. Takšno krmljenje pa ni usodno samo za posamezne osebkke, kot kaže zadnji primer, saj marsikdaj zaradi pokvarjene hrane grbci tudi poginejo. V zimi 95/96, na primer, so v Mariboru poginili trije osebki, kljub temu da so bili odpeljani v azil za živali in jim je bila dana veterinarska pomoč.

Kot gnezdilec na ribnikih in mrtvicah konkurira drugim vodnim pticam, npr. liski *F. atra*, zelenonogi tukalici *G. chloropus*, pa tudi različnim vrstam rac. Leta 1996 je v severovzhodni Sloveniji gneznilo 22 parov laboda grbca (tab. 1). Če vzamemo povprečno tri mladiče na en par in ca. 40-50 spolno nezrelih osebkov, dobimo v gnezditvenem obdobju skupno 140-150 živečih labodov grbcev v severovzhodni Sloveniji.

ZAHVALA

Kolegom V. Lašiču in B. Štumbergerju se zahvaljujem za dragocena podatka o gnezditvi grbca na ribniku Podvinci in v gramoznici Murski Petrovci, F. Janžekoviču pa za pomoč pri izdelavi grafa in karte gnezditvene razširjenosti.

LITERATURA

BRAČKO, F. (1996): Labod grbec *Cygnus olor*. *Acrocephalus* 17 (75, 76): 80-81.

GEISTER, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije. DZS. Ljubljana.

SOVINC, A. (1994): Zimski ornitološki atlas Slovenije. Tehniška založba. Ljubljana.

VREŠ, B., D. VRHOVNIK (1984): Živi svet Dravogradskega jezera. *Proteus* L. 46, št. 5: 190-194.

POVZETEK

Prosto živeči pari laboda grbca *Cygnus olor* gnezdi v severovzhodni Sloveniji od leta 1981 dalje, ko je prvič gneznil na Dravogradskega jezera na Koroškem. Pred tem časom so do trije pari gnezdili v mariborskem Mestnem parku kot parkovne živali. Že leta 1984 je gneznil v

trstiču Ormoškega jezera in v Selnici ob Dravi. Naseljevanje Drave in ribnikov v dolini Pesnice, Ščavnice in reke Mure je do leta 1996 potekalo z dokaj hitrim tempom. Na zadrževalnikih slovenske Drave, ki so deloma poraščeni s trstičjem, danes gnezdi devet parov grbcev, na zadrževalnikih v Pesniški dolini, ki so hkrati tudi ribniki, šest parov, v Ščavniški dolini dva para in na ribnikih, v zalitih gramoznicah in mrtvicah reke Mure pet parov. V celjski kotlini gnezditve grbca doslej še ni bila ugotovljena. Vsi navedeni vodni objekti so bolj ali manj poraščeni z emerzno in flotantno vegetacijo.

Leta 1996 je v severovzhodni Sloveniji gneznilo 22 parov, kar v povprečju s tremi mladiči na par in okrog 40-50 spolno nezreli osebki sumarno znese 128-138 živečih labodov grbcev v gnezditvenem obdobju. Glede na rast gradbene konjunktore v Sloveniji (graditev avtocest, odpiranje novih gramoznic) kot tudi graditev vodnih zadrževalnikov na reki Dravinji se bo rast gnezdeče populacije laboda grbca v severovzhodni Sloveniji pričakovano nadaljevala.

SUMMARY

The freely living Mute Swans *Cygnus olor* have bred in NE Slovenia from 1981 onwards, when a pair bred for the first time on Dravogradskega jezero (Lake Dravograd) in the Koroška region. Prior to this year, 2-3 pairs bred as semi-domesticated in Maribor Municipal Park. In 1984 the Mute Swan bred in the reeds of Ormoško jezero (Lake Ormož) and at Selnica ob Dravi. The Drava river and the ponds in the Pesnica, Ščavnica and Mura valleys have been settled by it at a fairly fast rate. Thus nine pairs are known to breed today on the impounding reservoirs on the Drava river, which are partially overgrown with reeds, six pairs on the impounding reservoirs (which also serve as fish ponds) in the Pesnica valley, 2 pairs in the Ščavnica valley, and five pairs at the ponds, flooded gravel pits and backwaters of the Mura river. No breeding, however, has been recorded in the Celje basin. All of the stated water facilities are more or less overgrown with emerged and floating vegetation.

In 1996, 22 pairs bred in NE Slovenia, which with 3 young per pair on average and about 40 immature individuals amounts to 140 Mute Swans in the breeding period. In view of the increasing building conjuncture in Slovenia (construction of motorways and opening of new gravel pits) and construction of impounding reservoirs on the Dravinja river, the trend of growth of the Mute Swan population in NE Slovenia is expected to continue.

Franc Bračko, Gregorčičeva 27 2000 Maribor

Mnenja turistov in domačinov o ogroženosti laboda grbca *Cygnus olor* na Blejskem jezeru

Opinions of tourists and the locals regarding the threat status of the Mute Swan *Cygnus olor* at Lake Bled

Žiga JAN in Jure SLIVNIK

UVOD

Namen raziskave*

Namen naloge je seznaniti slovensko javnost s problemi naseljevanja labodov grbcev na Bledu in s trenutnim stanjem populacije, problemi njihovega razmnoževanja in prezimovanja. S predlogom načrta za izboljšanje življenjskih možnosti in zmanjšanje ogroženosti naj bi seznanili politične in gospodarske dejavnike v občini Bled.

Osnovni podatki o Blejskem jezeru

Bled leži v severozahodnem delu Slovenije, ob vznožju Julijskih Alp, nad Savo Bohinjko in Savo Dolinko. Nadmorska višina Bleda je 501 m, jezera pa 475 m. Na Bledu je 5600 prebivalcev. Dolžina jezera je 2100 m, širina pa 1400 m. Obrežje je dolgo 6300 m, površina jezera pa je 144 ha. Največja globina jezera je 30,6 m. Ob jezeru sta dve urejeni kopališči: Grajsko kopališče in Zaka.

Možnosti za življenje labodov grbcev na Bledu

Najvišja letna temperatura jezerske vode je 24 stopinj celzija. Pritoki jezera so: Mišca, Radovna in podtalnice iz bližnjih vzpetin. Le-te so zaradi gnojenja okoliških kmetijskih površin nasičene z dušikom. Iz okoliških hiš se iztekajo odpadne vode (delno že sanirane), tudi ribogojnica prispeva svoj negativni delež.

Obrežje jezera kot gnezditveni prostor

Pri pregledu jezerskega obrežja smo zasledili in izračunali naslednje podatke:

- 31% jezerskega obrežja je pogojno primerne za gnezditve labodov,
- 69% jezerskega obrežja pa je neprimerne za gnezditve.

Tipi obrežja:

- 4% obrežja je trstišče,
- 55% je zazidane površine, utrjene s kamenjem ali z lesenimi pomoli,
- 12% je strmega obrežja s travnatim pasom ob njem,
- 10% je položnega obrežja s travnatim pasom ob njem,
- 5% je peščenega nabrežja
- 14% je manj strmih travnatih površin, ki so pogojno primerne za gnezdenje.

Oddaljenost jezerskega obrežja od ceste:

- 45% obrežja je od ceste oddaljenega od 0-5m
- 17% obrežja je od ceste oddaljenega od 5-10m
- 19% obrežja je od ceste oddaljenega od 10-20m
- 19% obrežja je od ceste oddaljenega od 20-30m

Globina obrežne vode:

- 93% jezerske obrežne vode je globoke od 0-5m
- 7% jezerske obrežne vode je globoke od 5-10m

Naravne prehranske možnosti

Labod grbec se hrani v naravi z rastlinsko hrano, zlasti z vodnimi rastlinami, tudi z mehkužci, vodnimi žuželkami in majhnimi ribami. Prehranjuje se tako, da s potopljeno glavo preiskuje mulj.

* Srečanje mladih armitologov Slovenije, Maribor 1995

Poldomači uživajo tudi kruh in druge kuhinjske ostanke, ki jim jih dajejo ljudje.

Glede na strukturo jezerskega obrežja na Bledu sklepamo, da naravne prehrambne možnosti za labode niso najboljše. Obrežje je v glavnem travnato ali prilagojeno sprehajalcem in prometu. Nabrežje je na več odsekih strmo, ravno tako pa globina vode od obrežja hitro narašča.

Prehrambne možnosti poleti so torej kamaj zadovoljive, pozimi pa je potrebno dodatno krmljenje. Labodi se pozimi hranijo tudi zunaj območja Blejskega jezera.

METODE DELA

Pri zbiranju podatkov in obdelavi smo uporabili naslednje metode dela:

1. Podatke o naselitvi labodov smo dobili tako, da smo pregledali arhiv Turističnega društva Bled in Kroniko Bleda.

2. Za ugotavljanje mnenja turistov smo izvedli ustno anketo. Vzorec spremenljivk je bil vprašalnik s štirimi vprašanji, ki so se nanašala na zgodovino, priljubljenost, ogroženost labodov ter njihovo trenutno stanje na jezeru.

Odgovore o poznavanju zgodovine smo razvrstili v dve kategoriji:

- nič ne vem o zgodovini naselitve,
- vsaj nekaj vem o zgodovini naselitve.

Odgovore o priljubljenosti labodov smo razvrstili v dve kategoriji:

- so mi všeč,
- niso mi všeč (pri tej kategoriji odgovorov smo povprašali še za vzrok).

Pri ugotavljanju poznavanja trenutnega številčnega stanja je bilo možnih pet odgovorov:

- ne vem,
- več kot 15,
- med 8 in 12,
- manj kot 8,
- me ne zanima.

Pri ugotavljanju mnenja o ogroženosti so anketiranci imeli možnost navesti, kaj labode ogroža oziroma zakaj niso ogroženi.

Sprehajalce sva anketirala ob nedeljah od 10. do 14. ure, tako da sva na določenem odseku sprehajalne poti ustavljala naključne mimoidoče. Sprehajalci so

se radi odzvali najinemu vabilu na pogovor o labodih.

Anketirala sva 80 turistov (47 žensk in 33 moških).

Struktura anketiranih glede na njihovo bivanje:

36 iz Ljubljane, 12 iz Kranja, 7 iz Tržiča, 8 iz Škofje Loke, 6 iz Radovljice, 4 iz Maribora, 2 iz Krškega in 5 iz Slovenj Gradca.

3. Za ugotavljanje poznavanja labodov med domačini smo izvedli pisno anketo. Vzorec spremenljivk je sestavljalo 13 vprašanj z 2 do 5 možnimi odgovori. Na koncu so anketiranci zabeležili še svojo starost.

Domačine smo anketirali tako, da so učenci blejske OŠ vprašalnike odnesli svojim staršem. Od 350 razdeljenih vprašalnikov je bilo vrnjenih 263 (75%).

Starostna struktura anketiranih:

Število v % a) 25 - 30 let 3; b) 30 - 40 let 54; c) 40 - 50 let 28; d) 50 in več 15

4. Gnezditveno uspešnost smo ugotavljali s spremljanjem štirih gnezd, ki smo jih našli ob pregledovanju jezerskega obrežja. Za vsa gnezda smo izpolnili standardizirane gnezditvene obrazce. Podatkov o dimenzijah gnezd in jajc nismo beležili, da ne bi dodatno vznemirjali živali pri gnezdenju.

Gnezdenje labodov smo pričeli spremljati februarja 1994. Sodelovalo je 7 učencev, pri čemer sta potek gnezditve v vsakem gnezdu spremljala 2 učenca. Za eno gnezdo smo naknadno izvedeli od B. Kozinca, ki je spremljal potek gnezditve v gnezdu pri regatnem centru.

5. Prezimovanje laboda grbca na Bledu in v okolici smo ugotavljali na osnovi podatkov, ki nam jih je odstopil B. Kozinc s svojih terenskih opazovanj v zimskem obdobju od decembra 1991 do decembra 1994 na Bledu in s pregledom dostopne literature.

REZULTATI

1. Naselitev labodov grbcev na Bledu

Prva laboda je prinesla na Bled leta 1902 ga. Fany Valtini, ki je bila lastnica hotela Luisenbad. Laboda so klicali Hansel in Gretel. Bila sta že čisto udomačena,

ko sta med letoma 1915 in 1916 poginila zaradi poškodb, ki so jima jih prizadejali vojaki.

Blejski gostinci so po zgledu avstrijskih sosedov, ki so labode naselili na koroška jezera, razmišljali o popestritvi življenja tudi na Blejskem jezeru. Ko je po 1. svetovni vojni turizem ponovno zazhivel, se je lastnik Hotela Petran, g. Miha Černe, odločil, da kupi dva laboda v Hamburgu. Z letalom so ju pripeljali do Münchna, nato pa z vlakom do Bleda. Klicali so ju Milan in Milena. Običajno sta se zadrževala ob obrežju Hotela Petran, saj tam res nikoli ni primanjkovalo hrane. Zaradi konkurence med gostinci pa je lastnik tedanjega Hotela Jezero (današnji Hotel Park) tožil g. Černeta, češ da labodi škodijo ribjemu zarodu. G. Černe je bil obsojen in laboda bi moral odstraniti, in to prav takrat, ko se je izvalilo pet mladičev. Zato je g. Černe laboda podaril kraljevi družini, ki je letovala v bližini Hotela Petran. Gnezdo so prestavili v bližino Dvora. Med 2. svetovno vojno za labode ni nihče skrbel in so poginili.

Leta 1968 so pripeljali na Bled labode, ki so bili vzrejeni na farmi v Romanshornu v Švici. Zasluge za uvoz prvih dveh mladičev je imel dolgoletni prijatelj Bleda g. Hans Kaiser iz Davosa, ki si je dopisoval s Turističnim društvom Bled in tedanjim tajnikom g. Šmitom.

Uvoz je potekal takole:

14.07.1968 je g. Kaiser sporočil, da bodo poslali labodja mladiča.

17.07.1968 sta prispela samček in samska na Bled. Naslednji dan je bilo močno deževje in samček je poginil.

01.08.1968 je poginila še samska.

Turistično društvo Bled se je z g. Kaiserjem ponovno domenilo za dva, tokrat odrasla laboda. G. Kaiser ju je osebno pripeljal na Bled, zraven pa še enega sivega mladiča. 14.10.1968 je Turistično društvo Bled dobilo pismo g. Kaiserja, da so labodi darilo Bledu treh švicarskih časopisnih hiš:

- Schweizerische Bodenseezeitung, 8590/ Romanshorn,
- Der Obertuhurganger Schaflistrasse, 9320 /Arbon,

- Thurgauer Arbeiterzeitung, Alemannenstrasse, 9320 / Arbon.

Iz zapisnikov arhiva Turističnega društva Bled smo razbrali, da so se labodi dobro udomačili in da so jih vsak dan hranili pred Hotelom Park s kruhom in koruzo ter pred Hotelom Toplice s solato in kruhom.

Prve težave so se pričele 4.1.1969. Vsa gladina jezera je zamrznila in labodi so bili prisiljeni hoditi po ledu. Delavci TD Bled so se zbal zanje, zato so jih polovili, pri čemer so si pomagali z rjuhami. Namestili so jih v hlev na blejskem otoku. Toda tam so postali neješeči in otožni. Med januarskim bivanjem na otoku jih je dvakrat pregledal veterinar g. Kovše. Hrani so, po njegovem navodilu, dodajali vitamine. Konec januarja so jih premestili v Zako ob izliv potoka, ker tam jezero ni bilo več zamrznjeno.

Blejci so se obrnili za pomoč tudi na švicarske strokovnjake. Ti so jih v pismu potolažili, da lahko labodi tedne dolgo preživijo v staji, da le imajo pitno vodo in namočen kruh.

Takratnemu tajniku TD Bled, g. Šmitu, so poslali tudi literaturo o življenju in vzreji labodov. Med drugim so jim svetovali, naj bi za krmljenje labodov skrbeli osnovnošolci. Tako bi labodi postali zelo krotki.

4.10.1969 je iz Švice prišla pošiljka s še dvema labodoma. TD Bled je 13.5.1972 zaprosilo Zvezni sekretariat za kmetijstvo v Beogradu za brezplačen uvoz dveh parov labodov.

8.8.1972 je g. Kaiser pripeljal po 12 kg težka laboda. Preostale tri labode so pripeljali 4.9.1972.

V dneh od 25.3. do 1.4.1973 sta prispela še dva laboda. Vseh enajst labodov je bilo Bledu podarjenih.

Kasneje so se vsi labodi razmnoževali na Bledu.

2. Mnenja nedeljskih sprehajalcev o labodih na Bledu

Rezultati anketiranja nedeljskih sprehajalcev:

1. O zgodovini labodov na Bledu
 - 84% sprehajalcev ne ve nič,
 - 16% jih meni, da so jih od nekod prinesli.

2. Kar 97% sprehajalcem so bili labodi vseh, zdijo se jim nekaj posebnega, le 3% sprehajalcev labodi motijo, "pihajo".

3. O številčnem stanju labodov sprehajalci mislijo takole:

- 45% jih ne ve, koliko,
- 20% jih meni, da jih je več kot 15,
- 13% jih meni, da jih je od 8 do 12,
- 10% jih meni, da jih je manj kot 8,
- 5% jih to ne zanima.

4. O ogroženosti labodov mislijo:

- 65% jih meni, da jih ogroža preveliko število turistov,
- 20% jih meni, da jih ogrožajo promet, hrup, kraja jajc in psi,
- 12% jih meni, da jih ogroža onesnaževanje jezera,
- 3% jih meni, da labodi niso ogroženi.

3. Kaj vedo domačini o labodih na Bledu?

Ali morda veste, katerega leta so se labodi prvič pojavili na jezeru?

	Število v %
a) 1902	29
b) 1946	5
c) 1968	64
d) Me ne zanima	2

Ali veste, od kod so prišli?

	Število v %
a) Iz Amerike	3
b) Iz Avstrije	14
c) Iz Švice	62
d) Vzgojeni na Bledu	3
e) Ne vem	18

Ali veste, koliko labodov trenutno živi na Bledu?

	Število v %
a) Se ne zanimam	9
b) 8	52
c) 12	40
d) 16	31
e) 18 in več	15

Ali imajo labodi mladiče vsako leto?

	Število v %
a) Da	59
b) Ne	22
c) Ne vem	17
d) Se ne zanimam	2

Koliko mladičev je bilo lansko leto na jezeru?

	Število v %
a) 0	14
b) 2	22
c) 8	43
d) Več kot 8	21
e) Me ne zanima	0

Ali mislite, da sprehajalci ogrožajo labode v času gnezdenja?

	Število v %
a) Ne	21
b) Da	60
c) Se ne zanimam	0
d) Redko	19
e) Nikoli	0

Ali mislite, da sprehajalci s psi ogrožajo labode v času gnezdenja?

	Število v %
a) Zelo malo verjetno	14
b) Nikoli	0
c) Da, zelo	79
d) Če so na vrvici	7

Ali kdaj hranite labode?

	Število v %
a) Da	53
b) Nimam časa	2
c) Redko	35
d) Nikoli	10
e) Se ne zanimam	0

Ali veste, kdo hrani labode pozimi?

	Število v %
a) Ne razmišljam o tem	0
b) Naključni sprehajalci	24
c) Hrano si iščejo sami	24
d) Turistično društvo	49
e) Ne	3

Ali sta si labodka in labod "kot zakonca" zvesta vse življenje?

	Število v %
a) Da	81
b) Ne	9
c) Ne vem	10

Ali ločite samico od samca?

	Število v %
a) Da	63
b) Ne	37

Ali želite vedeti o labodih kaj več?

	Število v %
a) Da	83
b) Ne	7
c) Me ne zanima	10

Si želite prebrati rezultate naše raziskovalne naloge?

	Število v %
a) Da	83
b) Ne	3
c) Me ne zanima	0
d) Zelo	14

Vaša starost?

	Število v %
a) 25 - 30 let	3
b) 30 - 40 let	54
c) 40 - 50 let	28
d) 50 in več	15

4. Gnezdenje laboda grbca na Bledu v letu 1994

V času raziskovanja gnezdenja laboda grbca smo zbrali podatke o štirih najdenih gnezdih. Tri gnezditvene obrazce sta izpolnila avtorja naloge, enega pa Boris Kozinc.

V dveh gnezdih št. 4 (Vila Zlatorog) in št. 2 (Velika Zaka) ni bilo zalege, verjetno zaradi vznemirjenosti staršev v času znašanja gnezda.

V gnezdu št. 1 (Vila Bled) so bila štiri jajca, gnezdo pa je propadlo, ker jih je zalilo blato.

Slika 1: Neuspešna gnezditve laboda grbca pod Vilo Bled 25. 4. 1996; leta 1995 in 1996 so jajca skrivnostno izginila (B. Kozinc)

Fig. 1: Unsuccessful breeding by Mute Swan below Vila Bled (April 25th 1996); in 1995 and 1996 its eggs mysteriously disappeared (B. Kozinc)

V gnezdu št. 3 (Regatni center) je bilo eno jajce. Gnezdo je propadlo, ker je jajce izginilo iz gnezda že prvo noč po izvalitvi. Gospa Tončka Miko je to ustno sporočila B. Kozincu. Starša sta takoj naslednji dan zapustila območje gnezda.

5. Prezimovanje laboda grbca na Bledu in bližnji okolici

Prezimovanja labodov grbcev na Bledu nisva načrtno spremljala. Boris Kozinc nama je odstopil nekaj podatkov o opazovanju v časovnem obdobju od leta 1991 do decembra leta 1994.

Zbrani podatki o številu opazovanih osebkov:

07.12.1991: 10	07.11.1993: 8
26.21.1991: 10	22.11.1993: 4
19.01.1992: 12	30.01.1994: 12
17.01.1993: 2	05.11.1994: 2
24.01.1993: 6	06.11.1994: 0
01.10.1993: 6	15.11.1994: 2
24.10.1993: 5	18.12.1994: 4

B. Kozinc je v zimskem obdobju večkrat opazoval posamezne labode v območju sotočja Sav in na Šobčevem bajerju.

RAZPRAVA

Veliko prizadevanj posameznih zanesenjakov je bilo potrebnih, da so naselili labode na Bledu leta 1902 in ponovno leta 1968. Obe naselitvi sta potekali s precejšnjimi težavami, ki so izhajale iz nepo-

znavanja labodjega življenja. Druga naselitev je bila uspešna in labodi se danes samostojno razmnožujejo.

Naključni sprehajalci na Bledu o zgodovini naselitve labodov ne vedo skoraj nič, čeprav so jim labodi všeč in se jim zdijo kot dopolnitev jezerske panorame.

Kljub temu da labode sprehajalci opazijo, večina ne ve, koliko jih je trenutno na jezeru. Nekaterih to niti ne zanima. Presenetljivo velik odstotek sprehajalcev pa se zaveda, da so labodi ogroženi, saj jih le tri odstotke meni, da ni tako. Tudi o vzrokih ogroženosti je njihovo mnenje dokaj blizu resničnosti: ogrožajo jih preveliko število turistov, promet, hrup, prosto spuščeni psi sprehajalcev.

Domačini vedo o problemih, zgodovini naselitve in izvoru labodov na Bledu veliko premalo. Presenetljivo malo pa vedo o številu mladičev na leto.

Mnenja domačinov o ogroženosti so identična mnenjem sprehajalcev, saj jih le 21% meni, da v času gnezdenja labodi niso ogroženi. Prepričani so, da jih posebno ogrožajo sprehajalci s psi, saj je takšnega mnenja 79% domačinov. Od domačih anketirancev kar 53% redno, 35% pa redko hrani labode. Človeška miselnost je pač taka, da je s hrano vse preskrbljeno, premalo pa se zavedamo, da živalske vrste ne izumirajo zaradi lakote. Veliko bolj pomembno je, da je ohranjeno naravno okolje, v katerem živi posamezna žival.

Največ domačinov meni, da za prehrano labodov v zimskem času skrbi TD. 24% anketiranih pa meni, da si jo labodi iščejo sami ali pa jim jo dajejo naključni sprehajalci.

O razlikovanju samca od samice domačini vedo dovolj. Zanimivo je tudi, da o življenju labodov želijo zvedeti še več. Zelo jih zanima tudi naša raziskava in želijo zvedeti, kakšne so bile naše ugotovitve.

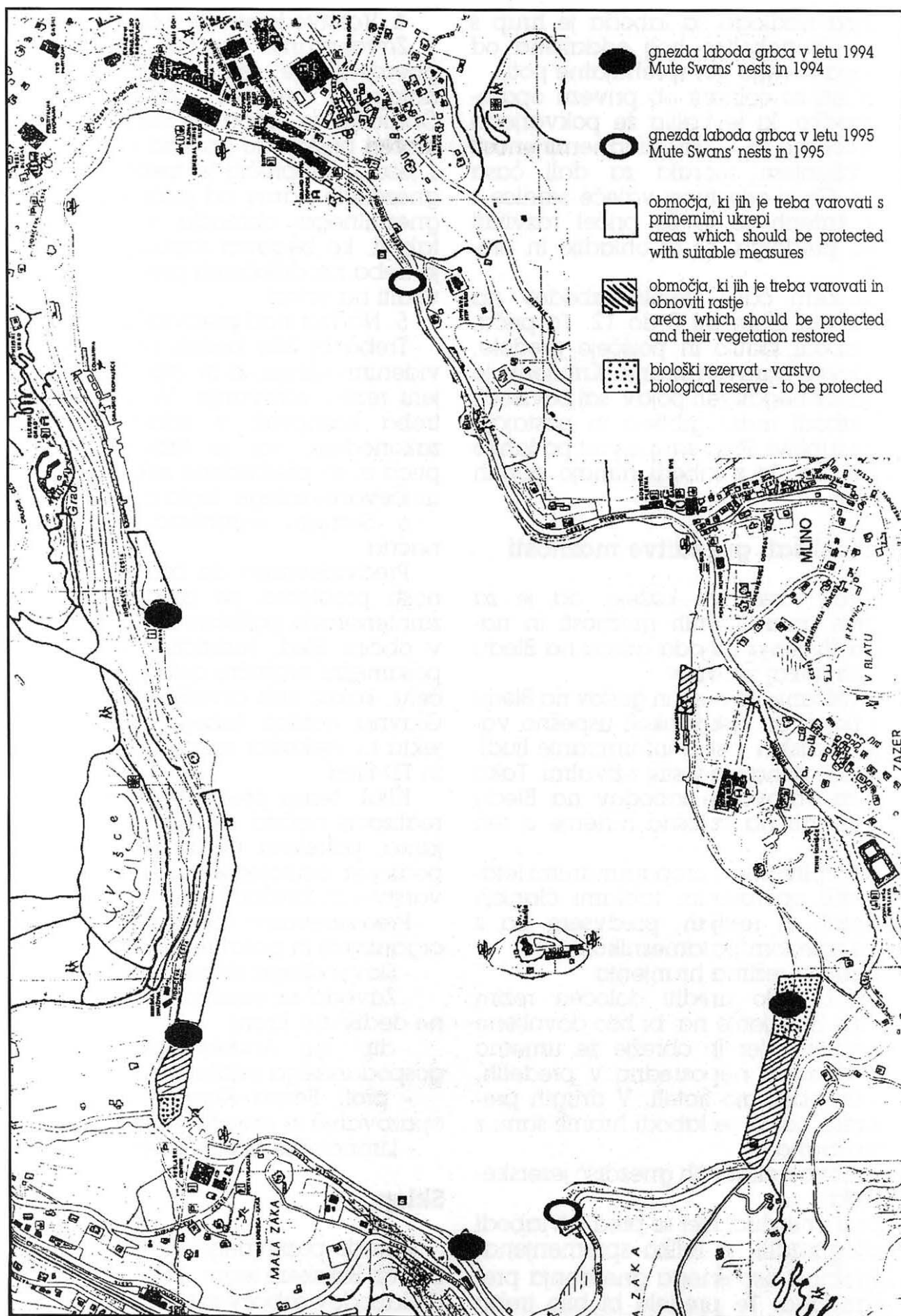
Labod grbec je v preteklih letih gnezdil dokaj uspešno na več mestih jezerskega obrežja. V Zaki labodji par gnezdi že okrog 20 let. V letu 1994 so začeli gnezdit 4 pari, vendar niti ena gnezditve ni bila uspešna: dve sta se končali že pred izvalitvijo, dve pa pred pričetkom valjenja. V tem letu po dolgem obdobju na jezero niso zaplaval mladiči.

Nedvomno je poglavitni vzrok gnezditvenega neuspeha motenje staršev v času priprave gnezda. Par, ki začuti, da v času gnezdenja zaradi nenehnega nadlegovanja ne bo miru, raje preneha gnezdit. Gnezditvena varnost je pomembna za vse vrste ptic. Drugi, za našo kulturo sramotni vzrok, je kraja jajc. Tudi ogledovanje jajc z obrežja in celo iz čolna moti samca, posebno pa samico, ki se pripravlja na valjenje. Poseben problem so sprehajalci s psi; nekateri celo vzpodbujajo svoje pse, da se spopadejo z labodi. Videli smo lastnika buldoga, kako je mirno gledal, ko je pes ugriznil laboda v vrat.

Slika 2: Psi neodgovornih sprehajalcev ogrožajo gnezdenje labodov grbcev, Zaka na Bledu, 10. 5. 1995 (B. Kozinc)

Fig. 2: Dogs of irresponsible strollers are a serious threat to the breeding Mute Swans on May 10th 1995 at Bled (B. Kozinc)

Slika 3: Položaj gnezd laboda grbca na Bledu v letih 1994-1995

Fig. 3: Position of nests built by Mute Swans at Bled from 1994-1995.

Manjša nadloga za laboda je hrup s ceste, ki je nekoliko bolj oddaljena od jezerskega obrežja kot sprehajalne poti.

Pred leti so čolnarji ob privezu opazovali labodko, ki je valila že pokvarjena jajca. Verjetno jih je zaradi vznemirjenosti med valjenjem morala za dalj časa zapustiti. Če je odsotnost valeče samice z jajc, v katerih se je že pričel razvijati zarodek, predolga, se ta ohladijo in propadejo.

V zimskem času število labodov na jezeru precej niha: od 0 do 12. To priča, da se labodi klatijo in poiščejo predele, kjer je dovolj naravne hrane. Krmljenje je pravzaprav negativen pojav, saj povzroči, da se labodi manj gibljejo in postajajo preveč zaupljivi. Prav zaupljivost pa lahko izkoristijo tisti, ki z labodi nimajo dobrih namenov.

Kako izboljšati gnezditve možnosti

Rezultati raziskave kažejo, da je za izboljšanje gnezditvenih možnosti in naravnega življenja laboda grbca na Bledu potrebnih nekaj ukrepov.

1. Osveščanje javnosti in gostov na Bledu

Prvi pogoj za kakršnokoli uspešno varovanje živalskih vrst je informiranje ljudi, ki kakorkoli prihajajo v stik z živalmi. Tako je tudi za varovanje labodov na Bledu treba vplivati na splošno mnenje o teh pticah.

Lahko vplivamo s propagandnimi letaki, obvestili, opozorilnimi tablami, člankih v časopisih in revijah, predvsem pa z osebnim zgledom posameznikom.

2. Ureditev režima hranjenja

Treba bi bilo urediti določen režim hranjenja. Hranjenje naj bi bilo dovoljeno le v predelu, kjer je obrežje že umetno utrjeno, oziroma neposredno v predelih, kjer jezero obdajajo hoteli. V drugih predelih jezera naj bi se labodi hranili sami z naravno hrano.

3. Obnova nekdanjih gnezdišč jezerskega obrežja

Večina gnezdišč, kjer so pred leti labodi uspešno gnezdili, je toliko spremenjena, da je možnost uspešnega gnezdenja precej zmanjšana. Te predele bi bilo treba ustrezno obnoviti, kar pomeni vzpostaviti naravne ekološke razmere.

4. Varstvo labodov v času gnezdenja
Zavarovanje območij in ptic v času gnezdenja je temeljna in najnujnejša naloga v procesu varovanja labodov. Območja je treba zaščititi tako, da ni možen pristop do gnezda ne z obrežja ne z jezera. Preprečiti je treba vznemirjanje gnezdečih parov od pričetka ustvarjanja gnezdilnega območja v februarju, do takrat, ko begavci zapustijo gnezdo. Pse je treba na določenih predelih na obrežju voditi na vrvici.

5. Nadzor nad predvidenimi ukrepi

Treba bi bilo bedeti nad vsemi predvidenimi ukrepi, ki bi vzpostavili dogovorjeni režim varovanja. Vse kršilce bi bilo treba kaznovati v skladu z obstoječo zakonodajo, saj je labod zavarovana ptica in so predvidene zakonske kazni za uničevanje zalege, legla ali odraslih živali.

6. Seznam organizacij za uresničitev načrta

Predvidevamo, da bodo spričo aktualnosti problema za predlagane ukrepe zainteresirane politične stranke in vodstvo v občini Bled, turistične organizacije in posamezni turistični delavci s TD Bled na čelu, kakor tudi osveščeni krajanji Bleda. Glavna nosilca takega obsežnega projekta bi vsekakor morala biti občina Bled in TD Bled.

Kljub temu predvidevamo, da bo pri realizaciji načrta, če bomo pričeli z akcijama, potrebna pomoč strokovnjakov s področja ornitologije, biologije in naravovarstvenih fondacij.

Predvidevamo sodelovanje naslednjih organizacij in posameznikov:

- Slovenskega sklada za naravo,
- Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Kranj,
- dipl. ing. Andreja Sovinca iz Vodnogospodarskega inštituta v Ljubljani,
- prof. Borisa Kozinca iz Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije,
- Limnološke postaje Bled.

Sklep

Zaradi pozitivnega odnosa sprehajalcev ob Blejskem jezeru kot tudi domačinov do labodov grbcev na Bledu in tudi glede na težave in finančna sredstva, ki bi bila potrebna za njihovo ponovno naseljeva-

nje, mladi raziskovalci iz Osnovne šole prof. dr. Josipa Plemlja Bled upamo, da bomo kražani dovolj obveščeni in zreli za pričetek akcije. Izboljšanje gnezditvenih razmer labodov grbcev na Bledu je naloga vseh nas. Renaturizacija določenih predelov jezera bo koristna tudi za druge ptice in živalske vrste ter tako posredno tudi za ljudi.

Mladi raziskovalci iz Osnovne šole prof. dr. Josipa Plemlja upamo, da bodo kražani Bleda dovolj osveščeni in zreli za pričetek akcije za izboljšanje gnezditvenih možnosti laboda grbca na Blejskem jezeru. Na to kažejo pozitivni rezultati ankete sprehajalcev ob jezeru in tudi domačinov na jezeru. Najbrž se bo kdo zamislil tudi ob finančnih sredstvih, ki bi bila potrebna za ponovno naseljevanje labodov grbcev.

ZAHVALA

Zahvaljujeva se mentorjema Alenki Šimnic in Borisu Kozincu za strokovno pomoč pri načrtovanju in uresničevanju naloge.

Zahvaljujeva se Janku Janu za posredovanje podatkov o Blejskih cestah, turističnemu društvu Bled za vpogled v dokumente o nabavi labodov, Osnovni šoli prof. dr. Josipa Plemlja Bled za materialno pomoč.

Pri terenskem delu in zbiranju podatkov so sodelovali člani naravoslovnega krožka Karin van Bakel, Damjan Beton, Gašper Florjančič, Anže Legat, Daša Marčič, Jerca Mulej, Rok Pangerc, Katja Pretnar, Eva Prezelj, Marjeta Rebec, Grega Završnik, Rok Zonik in Petra Zupančič. Vsem se zahvaljujeva.

POVZETEK

Labod grbec ni med najbolj ogroženimi pticami. Njegova številčnost v Sloveniji v zadnjih letih zelo narašča, vendar spada med najbolj ranljive vrste, predvsem v času gnezdenja, ogrožen pa je tudi zaradi pretiranega hranjenja. Zaskrbljujoče je, da je bila njegova gnezditva v letu 1994 na Blejskem jezeru povsem neuspešna, saj štirje pari, ki so tam začeli gnezdit, niso vzredili niti enega mladiča.

Poleg jezerskega ekosistema je videti, da na neuspešnost gnezdenja najbolj vpliva sprememba jezerskega obrežja, neposredno vznemirjanje ptic v času gnezdenja in neprimeren odnos neosveščenih posameznikov do labodov. Dodatni negativni dejavniki, ki vplivajo na prehrano labodov, so neurejen režim odpadnih voda, ki se iztekajo v jezero, neurejen

režim kopanja, neustrezno urejen promet in dovoljeno spuščanje psov.

Ugotavljamo, da je zaradi priljubljenosti labodov med turisti in domačini in zaradi akutnega stanja treba takoj pričeti osveščati kražane in turiste, obnoviti ter zavarovati dele jezerskega obrežja, kjer je labod grbec že več let uspešno gnezdil.

Menimo, da sta za tako obsežno akcijo potrebna sodelovanje in podpora političnih in gospodarskih dejavnikov v občini Bled, v sodelovanju z nekaterimi strokovnimi organizacijami in posamezniki.

SUMMARY

The Mute Swan does not belong to the group of most endangered bird species, for its numbers have been even increasing in Slovenia in the last few years. It is considered, however, a vulnerable species, particularly during its breeding period. Another factor endangering this aquatic bird is overfeeding. The fact that its breeding in 1994 at Lake Bled was utterly unsuccessful is of a serious concern, particularly as no less than 4 pairs began to nest but not a single offspring was produced.

The unsuccessful breeding was due not only to the badly affected ecosystem of the lake but also to the physical changes in its shores, frequent disturbing of the birds during their breeding season and the unsuitable attitude of certain people towards them. Additional factors influencing the birds' feeding are the unsuitable discharge of waste water system, the unrestricted bathing in the lake, the unsuitably regulated traffic around it and the disturbance caused by dogs not kept on the lead.

Owing to the popularity of the swans among tourists and the locals alike, we think that a public awareness campaign to encourage changes in individual behaviour should be launched and that the parts of the lake shore, where the swans had successfully bred for a number of years, should be restored and suitably protected.

Such action, however, would demand a firm support by political and economic factors within the Bled Municipal Council, as well as suitable assistance by certain specialist organizations and individuals.

Žiga Jan, Jure Slivnik
Osnovna šola Dr. J. Plemlja, 4247 Bled

Najdbe obročkanih labodov grbcev *Cygnus olor* v Sloveniji

Recoveries of ringed Mute Swans *Cygnus olor* in Slovenia

Dare ŠERE

Na Iščico so prileteli trije labodi grbci (*Cygnus olor*), menda že 17. januarja 1972, nam je sporočil gostilničar Tori 18. januarja 1972. I. Božič in L. Šmuc (Prirodoslovni muzej Slovenije) sta šla tja in enega ujela z roko - na nogi je imel obroček. Druga dva sta bila brez obročkov.

Podatki z obročka:
SCHWANENWARTE - ROMANSHORN,
0073 - HELVETIA

Iz Švice so nam kasneje sporočili, da je bil ta labod obročkan 3. oktobra 1969 v Švici (Romanshorn), ter še isti dan prepe-ljan in darovan mestu Bled.

Iz ornitološkega arhiva PMS

NAJDBE ZUNAJ SLOVENIJE OBROČKANIH LABODOV

BUDAPEST	Ad	♀	04. 05. 91	Fertőrákos, HUNGARY
* 605574	v		10. 12. 93	Zbiljsko jezero, (SLO), D. Šere, (243km/SW)
* 7021	v		15. 08. 94	Fertőrákos, HUNGARY, (243km/NE)
* 10. 12. 1993 je bil obroček 605574 zamenjan z našim obročkom št. 7021, ker je bil madžarski že tako izrabljen, da ni bilo mogoče prebrati napisa in številke na njem. Omenjeni labod je bil kasneje ponovno ujet na Madžarskem. To pomeni, da je bil pri nas na prezimovanju.				
BUDAPEST	fg	?	15. 08. 89	Fertőrákos, HUNGARY
602350	v	?	06. 02. 91	Ormoško jezero, (SLO), M. Vogrin, (149km/SSW)
BUDAPEST	ad.	♀	16. 03. 90	Fertőrákos, HUNGARY
603300	v		29. 01. 93	Zbiljsko jezero, (SLO), V. Popov (243km/SW)
BUDAPEST	ad.	♂	29. 04. 90	Fertőrákos, HUNGARY
605425	v		09. 01. 93	Ptujsko jezero, (SLO), F. Bračko, (156km/SSW)
BUDAPEST	ad	♂	11. 05. 90	Fertőrákos, HUNGARY
605431	v		06. 02. 91	Ormoško jezero, (SLO), M. Vogrin, (149km/SSW)
BUDAPEST	?	?	08. 07. 91	Fertőrákos, HUNGARY
605591	v		01. 01. 92	Ptujsko jezero, (SLO), F. Janžekovič, (156km/SSW)
PLAST. OBR.				"nismo še prejeli podatkov o obročkanju" HUNGARY?
RUMEN AH 90			21. 12. 95	Krka, Srebrniče, NM, (SLO), D. Šere in A. Hudoklin
RADOLFZELL	+2y	♂	05. 02. 90	Wildon, Steiermark, AUSTRIA
RV 1821	v		08. 05. 90	Drava, Maribor, (SLO), F. Janžekovič, (35km/SSE)
	v		28. 12. 92	Mariborsko jezero, (SLO), L. Božič
	v		18. 12. 93	Drava, Maribor, (SLO), M. Guček
RADOLFZELL	1y	?	15. 12. 91	Gralla, Steiermark, AUSTRIA
RV 1831	v		09. 01. 93	Ptujsko jezero, (SLO), F. Bračko, (51km/SSE)
RADOLFZELL	2y	?	10. 01. 93	Ebental, Kärnten, AUSTRIA
AA 1058	v	♂	26. 12. 94	Vrbje, Zalec, (SLO), M. Cerar, (73km/ESE)
	v		13. 02. 95	Vrbje, Zalec, (SLO), M. Cerar
	v		19. 01. 96	Vrbje, Zalec, (SLO), M. Kronovšek
RADOLFZELL	Fg	?	31. 12. 92	Obervogau, Steiermark, AUSTRIA
RV 1853	+		21. 03. 96	Drava, Maribor, (SLO), F. Bračko, (18km/SSE)

PRAHA	pull	19. 08. 92	Pieštany, SLOVAKIA
L 12351	v	04. 02. 94	Koper, SLOVENIJA, D. Šere, (459km/SW)
Pripis: V jati šestih (6) labodov grbcev (3 Ad in 3 1y), ki se je zadrževala v Koprskem zalivu 4. februarja 1994, sta bila še dva obročkana laboda, ki pa jima ni bilo mogoče prebrati celotne številke na obročku: (PRAHA L 17951 ali L 12951, ter PRAHA L 101 ??).			
PRAHA	Ad. ♀		"nismo prejeli podatkov o obročkanju"
LB 1018	v	02. 12. 95	Škocjanski zatok, Koper, (SLO), I. Škornik/T. Makov.
GDANSK	+3y ♀	25. 07. 82	Przemkow, POLSKA
AP 3757	+	09. 12. 83	Ožbalt, Maribor, M. Jež, (549km/S)
GDANSK	+3y ♀	18. 08. 91	Staw Wrzosowy, POLSKA
AP 8625	v	22. 12. 94	Cerkniško jezero, SLOVENIJA, P. Kmecl, (675km/SSW)
+ JT 41	v	09. 01. 95	Cerkniško jezero, SLOVENIJA, S. Polak

Legenda: v = ujet, op. = opazovan

Key: v = caught, op. = observed

ZANIMIVE LOKALNE NAJDBE V SLOVENIJI

Čeprav smo se začeli pri nas obročkati labode grbce šele v zadnjih letih (predvsem obročkovalec J. Dolinšek), so bile ugotovljene že prve nadvse zanimive

najdbe. V obdobju 1992 - 1995 smo obročkali 36 labodov, ki smo jih ujeli z roko med hranjenjem.

LJUBLJANA	Ad ♀	18. 04. 94	Blejsko jezero, J. Dolinšek
7032	op.	14. 01. 96	Ljubljana (LJ), 48 km, D.Šere/B.Magajna
LJUBLJANA	Ad ♂	30. 07. 94	Krka, Otočec, J. Dolinšek
11070	op.	14. 01. 96	Ljubljana (LJ), 57 km, D. Šere/B. Magajna
LJUBLJANA	Ad ♂	15. 07. 94	Blejsko jezero, J. Dolinšek
11068	op.	22. 11. 95	Krka, Otočec, 104 km, D. Šere/A. Hudoklin
LJUBLJANA	1y	04. 11. 95	Zbiljsko jezero, D. Šere
16082	op.	16. 03. 96	Blejsko jezero, 33 km, P. Kmecl

Slika 1: Labod grbec z madžarskim vratnim obročkom AH 90 (A. Hudoklin)

Fig. 1: Mute Swan with Hungarian neck-ring AH 90 (A. Hudoklin)

Najdbi (obroček št. 7032 in 11070) sta zanimivi predvsem zato, ker sta nekaj časa na Ljubljani v Ljubljani prezimovala dva laboda, od katerih je bil eden obročkan na Otočcu, drugi pa na Blejskem jezeru.

Najdba (obroček št. 16082) potrjuje, da lahko nekateri labodi z Blejskega jezera prezimujejo na Zbiljskem jezeru ali celo drugod. O tem priča najdba (obroček št. 11068), ko je bil blejski labod opazovan na Krki. Po pripovedovanju obročkovalca J. Dolinška se v jesenskem času zgodi, da na Blejskem jezeru ni videti nobenega laboda, kljub temu da jezero ni zamrznjeno. Ko pa je jezero v zimi 95/96 zamrznilo, so se zopet pojavili posamezni osebki. Na Velenjskem in Skalskem jezeru se stalno zadržuje en par labodov in v zimi 95/96, ko sta zamrznili obe jezera, je ta par prezimoval na območju, kjer se potok zliva v jezero, tako da je bilo komaj dovolj prostora za oba.

POVZETEK

Glede na vse te najdbe je moč sklepati, da so naši labodi stalnice oziroma v jesensko/zimskem času tudi klateži. V Sloveniji prezimujejo labodi grbci, ki so bili obročkani na severovzhodu od Poljske, Češke, Slovaške do Madžarske in Avstrije. Nekateri obročkani osebki iz sosednje Avstrije in Madžarske lahko kasneje pri nas tudi gnezdiijo.

SUMMARY

In view of all of the recoveries it may be concluded that our Mute Swans are stationary birds as well as vagrants in the autumn/winter period. In Slovenia winter the swans ringed in the northeast, from Poland, Czech Republic and Slovakia to Hungary and Austria. Some of the ringed individuals from the neighbouring Austria and Hungary may later on breed in our country.

Dare Šere,
Prirodoslovni muzej Slovenije,
Prešernova 20, 1000 LJUBLJANA

Iz ornitološke beležnice From the ornithological notebook

ČOPASTA ČRNICA *Aythya fuligula*
TUFTED DUCK - 10 families (67 young) on
14th August 1996 at Ptujsko jezero

Kot že večkrat, sva se proti večeru 14. 8. 1996 na Ptujskem jezeru po naključju srečala s kolegom Lukom Korošcem. Razen prvoletnega čmoglavega galeba *Larus melanocephalus* v mladostnem perju, 141 malih ponirkov *Tachybaptus ruficollis*, 95 malih martinčev *Actitis hypoleucos* pred skupinskim prenočevanjem na ploščadi daljnovoda, 672 črnih lisk *Fulica atra* in številnih drugih vodnih ptic so na jezeru vodile svoje družine tudi čopaste črnice. Naštela sva deset družin (1 x 14 mladičev, 2 x 9 mladičev, 1 x 8 mladičev, 2 x 7 mladičev, 1 x 4 mladiči, 3 x 3 mladiči), ki so jih samice vodile med otoki makrofitov. Presenetljiva je bila približno enaka starost mladičev; osem družin je po moji oceni imelo mladiče stare en teden, najštevilčnejša družina deset dni in ena družina z najmanjšim številom mladičev 14 dni. Skupno sva torej opazovala kar 67 mladičev čopastih črnice. Čopaste črnice gnezdiijo v koloniji navadnih čiger in galebov na otoku Ptujškega jezera. Mlade lahko opazujemo vse od maja meseca, kaže pa, da večje število parov začne valiti takrat, ko gnezditvene aktivnosti v koloniji pojenjajo. Je številčnejša in kasna gnezditve čopaste črnice res v opisani povezavi ali pa se črnice prilagodijo nemara boljšim prehranjevalnim možnostim, povezanim z bohotenjem podvodnega rastlinja? Borut Stumberger, 2282 Cirkulane 41

SREDNJI ŽAGAR *Mergus serrator*
RED-BREASTED MERGANSER - 42 (8 males, 34 females) on 9th November 1996 at Ptujsko jezero

9.11.1996 sta se na desni strani Ptujškega jezera v višini vasi Zgornji Šturmovec na vodi pozibavali dve strnjeni skupini plovcev. V nasprotju z enakomerno po-

razdelitvijo nekaj tisoč vodnih ptic sta v trenutku zbudili toliko pozornosti, da sem hitro postavil teleskop. V prvi skupini se je pozibavalo kar 42 srednjih žagarjev z več kot zanimivo obarvanostjo perja: dva (2) samca sta bila skoraj svatovsko obarvana, šest (6) samcev je imelo le belkaste krovce in v nasprotju s samicami bolj rdeče oči ter temnejši prednji del hrbta, vse druge ptice (34 os.) pa sem določil za samice. Deleža mladostnih in odraslih samic nisem mogel jasno razpoznati, po eni strani zaradi lastne malomarnosti, ker s seboj nisem vzel priročnika, po drugi pa tudi zaradi dejstva, da so se žagarji v času opazovanja vedno bolj pomikali proti sredini jezera in bi jih v večernem mraku bilo tudi dokaj težko določiti. No, pogled na drugo skupino, domnevno tudi žagarjev, pa je razodel nič drugega kot 25 različnic *Anas clypeata*. Vse so bile v zimskem perju oz. prvoletnem perju, med njimi sedem (7) samcev. Opazovani srednji žagarji so doslej največja skupina te vrste ptic, opazovana na reki Dravi. Borut Štumberger, 2282 Cirkulane 41

VELIKI ŽAGAR *Mergus merganser*
GOOSANDER - Female with 3 young on 14th May 1996 at Šturmanci near Ptuj

Dne 8.4.1996 sem dopoldne in popoldne spremljal naraščanje in upadanje Dravinje pred izlivom v Dravo v Krajskem parku Šturmanci. Narasla reka je prelagala prodnike, s seboj pa nosila velike količine blatnih delcev. Na vrhu prodnega vala, ki ga Dravinja ni zalila, so obakrat sedeli štirje (4) samci in štiri (4) samice velikih žagarjev. Vsakič so leno odplavali in izginili za rečnim zavojem. Kasnih opazovanj žagarjev je tega leta na Dravi bilo še več, zato opazovanju nisem namenil posebne pozornosti. Tudi zato ne, ker se je več velikih žagarjev tu stalno zadrževalo vse od meseca januarja naprej. Isto mesto sem obiskal ponovno 14.5.1996 skupaj s televizijsko ekipo, ki je snemala dokumentarni film o Šturmancih. Tokrat sem opazil tri (3) samce in eno (1) samico, oddaljeno od samcev kakih 70 metrov. Ker se mi je zdelo, da vidim ob samici mladiča, sem izostril teleskop. Medtem, ko je televizijska ekipa lomastila

naokoli in si ogledovala prizorišče kadra, pa je samica velikega žagarja mirno plavala z dvema mladičema na hrbtu in tretjim, ki ji je na vse pretege sledil pod napol podrto vrbo. Vsi žagarji so kmalu izginili za ovinkom matice. Mladiči so bili po moji oceni stari okrog 3-4 dni. O nadaljnjem poteku gnezditve žal ne morem poročati; splet okoliščin je bil takšen, da to kratko malo ni bilo mogoče. Po letih ugibanj, ali veliki žagar gnezdi tudi na reki Dravi, to lahko sedaj pozitivno potrdim. Najbližja gnezdišča žagarjev so na avstrijskem Štajerskem na reki Muri in so od Šturmancev oddaljena okoli 50-60 kilometrov zračne črte. Ali pa tudi ne: kolega Franc Janžekovič je to gnezditveno sezono velike žagarje opazoval na stari Dravi pod Vurberkom v bližini velikih konglomeratnih sten... Borut Štumberger, 2282 Cirkulane 41

KOSEC *Crex crex*
CORN CRAKE - Singing male on 23th May 1996 at Hotiza (Prekmurje)

Kosec je med pticami vsekakor posebej, za svoj življenjski prostor izbere vlažne travnike, aktiven pa je predvsem ponoči, ko ga po petju tudi najlažje odkrijemo. Podnevi poje zelo redko. V severovzhodni Sloveniji ni veliko znanih koščevih lokalitet, kjer nedvomno in redno gnezdi. Tudi Prekmurje ostaja v tem pogledu svojevrstna bela lisca. Kljub obsežnim vlažnim travnikom med vasmimi Srednja Bistrica, Mala Polana in Hotiza, ki biološko na prvi pogled zadostujejo koščevim življenjskim potrebam, pa vendarle o gnezdenju ni oprijemljivih podatkov, čeprav smo zadnja leta omenjene travnike raziskovali tudi ponoči.

Vlažne travnike pri Hotizi, takoj za krajem Gyula Marof, sem obiskal v sončnem popoldnevu 23. 5. 1996. Kmetje so travnike ponekod že kosili, nepokošene površine pa so kazale mozaično podobo travniške kulturne krajine, ki bi jo bilo treba, takšno kakršna je, nemudoma zavarovati in ohraniti pred koruznimi polji. S počasnimi koraki sem "gazel" po zeleni in cvetoči preprogi, polni kukačnic, pa tudi sibirski peruniki je ponekod kazala svoje modre cvetove. Nena-

doma je cvetočo idilo pred menoj popestrilo še petje kosca. Pričel sem ga oponašati in kmalu zatem se dvigne iz trave in v nizkem letu prileti do grma tik pred menoj. Ker sem bil očitno dober oponašalec in sem mirno čepel v visoki travi, se mi je kosec približal na doseg roke. Ob mojem gibu je odskočil nazaj v zeleno kritje in nadaljeval svojo monotono pesem. Nisem ga hotel več vznemirjati, zato sem nadaljeval pot po čudoviti cvetoči preprogi, zadnjih večjih vlažnih travnikov v severovzhodni Sloveniji. Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 2000 Maribor

ČRNA LISKA *Fulica atra*

COMMON COOT - On 20th October 1996 at Vrata in the Julian Alps (2140 m)

V želji, da bi občudovala gamse, sva se 19. 10. 1996 odpravila na Bivak II v Vratih. Popoldan, po mirnem in sončnem dnevu, so vrhove prekrili megleni oblaki. Noč je bila zelo vetrovna in hladna, saj je zmrzovalo tudi znotraj bivaka. Ko sva zjutraj prav potihem odprla vrata, naju je namesto gamsov presenetila črna liska *Fulica atra*. Hodila je po zasneženem pobočju dvajset metrov od bivaka na nadmorski višini 2140 metrov. Ko naju je zagledala, je odletela čez dolino Vrat oziroma do koder je segal najin pogled. Na istem pobočju sva kasneje v soncu opazovala jato snežnih vrabcev *Montifrigilla nivalis*. Tomaž Mihelič in Barbara Andrijanič, Gradnikova 63, 4240 Radovljica

KAMENJAR *Arenaria interpres*

TURNSTONE - On 24th September 1996 at Cerknjsko jezero

24. 9. 1996 sem na Rešetu na Cerknjskem jezeru med skupino malih in spremenljivih prodnikov opazila zanimivo ptico. Sprva sem, misleč da je le "navaden" rdečenogi martinec, ptico fotografirala, ko pa je zletela, sem začela dvomiti o pravilni determinaciji. K sreči so posnetki uspeli in tako sem brez dvoma lahko ptico določila kot kamenjarja. Osebek je bil mladosten. Po pregledu seznamov ptic Cerknjskega jezera sem ugotovila, da je to prvo opazovanje te redke ptice na Cerknjskem jezeru. Jana Kus, Tržaška cesta 51, 1111 Ljubljana.

KUKAVICA *Cuculus canorus*

COMMON CUCKOO - *Phoenicurus ochruros* as host on 11th July 1996 near Ljutomer

Gospod Franc Jagrinec iz Spodnjega Kamenščaka 61 pri Ljutomeru je dne 11. 7. 1996 ves iz sebe po telefonu sporočil, da je s trama izpod strehe domače hiše z gnezdrom vred padla na tla mlada kukavica in naj si nemudoma pridemo dogodek ogledat in poskrbeti za neboljjenega mladiča. Napotili smo se v Sp. Kamenščak. Res je bila mlada kukavica; a kam sedaj z njo? Da je ne bi pokončale domače mačke, smo jo dali kar v zavrženo ptičjo kletko in pustili odprta vrata, da bi jo lahko krušni starši hranili. Toda najprej moramo ugotoviti: kateri?

Že po nekaj minutah s polnim kljunom prileti šmarnica *Phoenicurus ochruros* in v veliki kljun nenasitne kepe perja odda hrano. Nato šmarnica s krmljenjem nemoteno in neutrudno nadaljuje. Tako je mladič ostal v kletki in ga tudi nismo hoteli več motiti. V vasi je mlada kukavica postala nevsakdanja zanimivost in več ljudi si jo je prišlo ogledat. V naravi so taki dogodki ponavadi očem skriti. Gospod Jagrinec je kasneje povedal, da je šmarnica kukavico hranila še nekaj dni. Toda neko jutro je bila kletka prazna in tudi šmarnic ni bilo več videti. Vsekakor pohvale vredno delo g. Jagrinca, ki je znal poskrbeti za mlado kukavico in njeno preživetje v najbolj kritičnih dneh, ko zapušča svoje pretesno gnezdo. Ivo Vrhar, Ptujška 7, 9240 Ljutomer; Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 2000 Maribor

VELIKI SKOVIK *Otus scops*

EURASIAN SCOPS OWL - Stuffed specimen in a public house on 12th October 1996 at Prekmurje

12.10.1996 je skupina Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije tavalala po Goričkem. Po večurni hoji smo Karmen, Damijan, Jakob in pisec notice zašli v gostilno pod Švedrinim bregom v dolini Velike Krke. Dekleta in fantje smo se pomenljivo nasmihali pomanjkljivo oblečeni in razgaljeni lepotici s stenskega koledarja, ki je zrla naravnost v nas. Ko sem se drugič nasmehnil, sem naključno obrnil glavo za zorni kot na desno in mahoma me je minilo trenutno na-

vdušenje: pod kremplji ustreljenega kragulja je sedel nagačen veliki skovik! Dama za šankom je povedala, da so ga ustrelili nekaj kilometrov JV, tam med Markovci in Adrijanci. To naj bi bilo pred letom ali dvema. Aktualno stanje in poznavanje edine preostale subpanonske populacije velikega skovika iz Goričkega, poznano predvsem v dolini Ledave, bo treba torej dopolniti in v čim krajšem času popisati njene ostanke. Verjamem, da nam v prihodnji gnezditveni sezoni za to ne bo zmanjkalo časa; da bo le več pojočih kot gostilniških skovikov. *Borut Štumberger, 2282 Cirkulane 41*

BREGULJKA *Riparia riparia*

SAND MARTIN - New nesting holes along the river Mura: 52 near Cmurek, 12 at Krog in 1996

Breguljka je v Sloveniji izjemno redka gnezdilka, zato je odkritje vsakega novega gnezdišča ornitološko in naravovarstveno pomembno in razveseljujoče. 30. 5. 1996 sem obiskal delujočo gramoznico Konjšče v Vratji vasi pri Cmureku, v gozdni loki tik ob reki Muri. Več gramoznih jam je zalitih, jame na južni strani pa so ribiči že preuredili v ribnike in zraven postavili ribiško barako. Na delu gramoznice, ki je tik ob reki Muri, sem že od daleč zagledal peščene stene, breguljke v zraku pa so misel na kolonijo čedalje bolj potrjevale.

Napotim se proti peščenim stenam. Nisem se mogel povsem približati, ker je bil vmes širok pas vode. A bilo je dovolj, da sem naštel 52 lukenj, v katera so priletavale in izletavale breguljke. Ker po sledovih sodeč vsi rovi niso bili zasedeni, sem velikost gnezdeče kolonije ocenil na 20 - 25 parov. Šele tedaj sem opazil na desnem delu nenavadno porušeno steno in kmalu ugotovil, da so jo pričeli sanirati. Na srečo sta zadnje deževje in visoka podtalnica začasno ustavila dela v gramoznici. Seveda sem naslednji dan nemudoma poklical podjetje Komunala iz Gornje Radgone, ki upravlja z gramoznico, in se s tehničnim vodjem in predstavnikom vodarjev dogovoril za ogled kolonije breguljk. Nihče od zaposlenih v gramoznici ni vedel zanje, pa tudi poznali jih niso. Rezultat dogovora je bil, da se

sanacija peščene stene nadaljuje po 1. septembru, tehničnemu vodji g. M. Banfi-ju pa se moram ob tej priložnosti zahvaliti za razumevanje in ohranitev kolonije breguljk.

Drugo manjšo kolonijo z 12 luknjami sem odkril 13. 6. 1996 v delujoči gramoznici Krog. Prav toliko parov je gnezdlilo v manjši peščeni steni, ki se je že močno zaraščala s ščavjem. Kolonija je bila od ribiške barake oddaljena borih 30 metrov.

V gramoznici Petišovci sem tega dne srečal tudi domačina in zanimivega sogovornika, ki breguljke dobro pozna in jih tukaj imenujejo "kalasturi". Pripovedoval mi je, da je v tridesetih letih, ko je bil še fantič in je živel v Hotizi, reka Mura redno odnašala breg, tudi po sto metrov širok pas zemlje hkrati. V strmih peščenih brežinah pa je takrat gnezdlilo več sto parov "kalasturov". *Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 2000 Maribor*

RJAVA CIPA *Anthus campestris*

TAWNY PIPIT - On 17th April 1995 at Krapje in northeastern Slovenia

V severovzhodni Sloveniji po doslej znanih podatkih rjava cipa ne gnezdi. Tako se s to redko selivko na tem prostoru srečujemo dokaj poredko. No, eno takih srečanj sem doživel 17. 4. 1995 na velikem zoranem polju pri vasi Krapje v Pomurju. Edino ozek zelen rob kolovoza sredi agrokulturne rjave stepe je kazal znamenja komaj porajajoče se pomladi in prav po tem zelenem otočku je stopical majhen rjav ptiček. Podoba majhnega bitja sredi opustošene pokrajine, ki je zaradi svojega ravninskega značaja delovala še bolj groteskno, se mi je globoko vtisnila v spomin. Po njegovem vedenju, barvi perja in dolgih nogah sem takoj pomislil na eno izmed cip. Na srečo ptica ni bila plašna in sem se ji lahko približal na razdaljo treh metrov.

Nato sem nadaljeval pot med polji in z daljnogledom zaman iskal morebitne nove preletnike. Omenjeno opazovanje rjave cipe je prvi znani podatek o tej vrsti na območju reke Mure. *Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 2000 Maribor*

Skrivnostna fotografija Mystery photograph

Katera vrsta je to? Can you identify the species?
(F. Bračko)

Andrej Sovinc me je poklical po telefonu in me skrivnostno vprašal, ali sem si ogledal skrivnostno fotografijo iz zadnje številke *Acrocephalus*. Odgovoril se mu, da samo bežno, in ko sem preletel revijo, sem imel občutek, da gre verjetno za mladega dleska. Zato me je Andrej prosil, naj ugotovim, za katero vrsto gre, in o tem napišem odgovor.

Ko sem si fotografijo iz 75/76. številke *Acrocephalus* pobliže ogledal, me je presenetilo predvsem to, da fotografija deluje dvojno. Enkrat je videti, da ptica gleda v levo, drugič pa ti daje občutek, da gleda naravnost. Po drugi strani pa je videti v glavi belkasto okroglo piko, ki je videti kot zamrznjeno oko oziroma da je ptič mumificiran. Zato sem si začel ogledovati tudi druge značilnosti s fotografije. Opazil sem daljše prste in kremplje v temni barvi. Vejica z brsti mi ni bila v pomoč. Rjavkasto perje na peruti in tudi na drugih mestih je delovalo "skuštrano" ali neurejeno, to pa je značilno za vrste, ki v celoti zamenjajo peresa. Zato sem vzel lupo 4-kratne povečave in takoj opazil, da ptica gleda v levo in da ima izrazito nadočesno

marogo, temen kljun in grahasto lice. Takoj sem pomislil na repaljščico. V repu nisem opazil delno belo obarvanih repnih peres (verjetno zaradi obrabe ali globinske neostrine), zadostovala pa je obarvanost nog (črne ali vsaj temne), skupaj z dolgimi prsti in nadočesno marogo. Tudi pogled na fotografiji je značilen za repaljščico. Čeprav ni videti obarvanosti repnih peres, prosnik (♀) ne pride v poštev, ker nima tako značilne maroge nad očmi oziroma je sploh nima. Glede na različno obarvanost obeh spolov pri repaljščici kot tudi pri prosniku je v času popolne golitve ali še kasneje spola že težko ločiti. To pa je čas po gnezdenju, ko mladiči delno, odrasli pa v celoti zamenjajo perje. To seveda velja za obe omenjeni vrsti. Večkrat se je že zgodilo, da so nekateri zamenjali ti dve vrsti v poletno-jesenskem času, ko so si predvsem samice zelo podobne. Morebitna zamenjava teh dveh vrst pride do

izraza v zimskem času, ko je prosnik v Primorju kar reden prezimovalec, v nasprotju z repaljščico, za katero še ni zanesljivih podatkov iz zimskega obdobja. Ko sem Andreju povedal, da je na skrivnostni fotografiji repaljščica *Saxicola rubetra*, verjetno odrasla samica v času popolne golitve, mi je odgovoril, da je repaljščico fotografiral 28. 7. 1996 na Ljubljanskem barju.

Dare Šere

mobitel

SLOVENSKI OPERATER NMT & GSM

<http://www.mobitel.si>

Spticanje sidelimo

VSEBINA**CONTENS**

Ignoranca Birokratskega Aparata (IBA) (P. Trontelj)	101	Ignorance of Bureaucratic Apparatus (IBA) (P. Trontelj)
Jesenska selitev velikega slavca <i>Luscinia luscinia</i> prek Slovenije (D. Šere)	104	Autumn migration of the Thrush Nightingale <i>Luscinia luscinia</i> across Slovenia (D. Šere)
Labodi grbci <i>Cygnus olor</i> na reki Krki (A. Hudoklin)	107	Mute Swans <i>Cygnus olor</i> on the Krka river (A. Hudoklin)
Razširjenost laboda grbca <i>Cygnus olor</i> v severovzhodni Sloveniji (F. Bračko)	113	Distribution of the Mute Swan <i>Cygnus olor</i> in NE Slovenia (F. Bračko)
Mnenja turistov in domačinov o ogroženosti laboda grbca <i>Cygnus olor</i> na Blejskem jezeru (Ž. Jan in J. Slivnik)	117	Opinions of tourists and the locals regarding the threat status of the Mute Swan <i>Cygnus olor</i> at Lake Bled (Ž. Jan & J. Slivnik)
Najdbe obročkanih labodov grbcev <i>Cygnus olor</i> v Sloveniji (D. Šere)	126	Recoveries of ringed Mute Swans <i>Cygnus olor</i> in Slovenia (D. Šere)
Iz ornitološke beležnice	128	From the ornithological notebook
Aythya fuligula, Mergus serrator, Mergus merganser, Crex crex, Fulica atra, Arenaria interpres, Cuculus canorus, Otus scops, Riparia riparia, Anthus campestris		
Skrivnostna fotografija	132	Mystery photograph

